

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

PROSTOVOLJNO POKOJNINSKO ZAVAROVANJE IN SKLAD
OBRTNIKOV

Ljubljana, januar 2006

AJDA MARTINUČ

IZJAVA

Študentka Ajda Martinuč izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Mitje Čoka in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 31.01.2006

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 RAZVOJ SISTEMA POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA V SLOVENIJI	2
1.1 ZAČETKI.....	2
1.2 REFORME PO LETU 1945.....	3
1.3 REFORMA V LETU 1999	5
2 POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANE V SLOVENIJI	6
2.1 DOKLADNI IN NALOŽBENI SISTEM.....	6
2.1.1 DOKLADNI SISTEM FINANCIRANJA	6
2.1.2 NALOŽBENI SISTEM FINANCIRANJA	7
2.2 TRIJE STEBRI V SISTEMU POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA	7
2.2.1 PRVI STEBER.....	8
2.2.2 DRUGI STEBER.....	9
2.2.2.1 Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje.....	10
2.2.2.2 Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje.....	11
2.2.3 TRETJI STEBER.....	14
3 SKLAD OBRТNIKOV IN PODJETNIKOV	14
3.1 ZGODOVINA IN NAMEN USTANOVITVE SKLADA	15
3.2 NADZOR NAD DELOVANJEM SKLADA.....	16
3.3 PRISPEVKI SKLADA	16
3.4 ZDRAVSTVO IN POKOJNINE	16
3.5 POSKUS LIKVIDACIJE SKLADA IN ODLOČITEV ZA NADALJEVANJE DELOVANJA SKLADA	17
3.6 UVELJAVITEV ZAKONA O ZDRUŽENEM DELU	18
3.7 FINANČNO POSLOVANJE SKLADA.....	19
3.8 ČLANSTVO.....	24
3.9 PREREGISTRACIJA SKLADA V ZAVAROVALNICO	29
3.10 PRAVNI STATUS SKLADA	31
3.11 UGOTOVITVE	31
4 NESOGLASJA MED DRŽAVO IN SKLADOM	32
4.1 OBRТNIKI OSTALI SKORAJ BREZ POKOJNIN	32
4.2 SPORNE REZERVACIJE.....	33
4.3 MANJKA OD 25 DO 30 MILIJARD TOLARJEV.....	34
4.4 SKLAD TOŽIL DRŽAVO	35
4.5 RAZLIČNI POGLEDI ČLANOV ZNOTRAJ SKLADOVE SKUPŠČINE	36
4.6 DRŽAVA MORALA PLAČATI.....	37
SKLEP	39
LITERATURA	41
VIRI	42

UVOD

V Sloveniji so se začele pojavljati težave v zvezi s pokojninskim in invalidskim zavarovanjem. Sistem, kjer so prispevki aktivnih zavarovancev sproti namenjeni za izplačilo pokojnin, je začel zgubljati na pomenu, saj postajajo prilivi zaposlenih premajhni glede na obveznosti do upokojencev.

S 1. januarjem 2000, ko je stopil v veljavo nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, je bila v Sloveniji uvedena pokojninska reforma, ki uvaja tristebni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja. S tem so se odprle nove možnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Ker dosedanje medgeneracijsko financiranje pokojnin več ne zadošča za standard, ki so ga do sedaj uživali aktivni zaposleni, je država uvedla naložbeni sistem financiranja. V naložbenem sistemu pokojninskega zavarovanja zavarovanci varčujejo (zbirajo sredstva) na osebnih pokojninskih računih, kjer se sredstva obrestujejo in po upokojitvi izplačajo v obliki rente oziroma celotne enkratne pokojnine.

Pokojnine iz obveznega pokojninskega zavarovanja bodo vedno manjše, saj nov zakon zaostreje upokojitvene pogoje, zato je naloga vsakega posameznika, da poskrbi za svojo prihodnost in ustrezen življenjski standard. To pomeni, da mora posameznik poskrbeti za ustrežno obliko pokojninskega varčevanja, saj si bo le s tem zagotovil podobne pogoje za normalno življenje, kot jih ima še v aktivni dobi svojega življenja.

Težave s pokojninskim in invalidskim zavarovanjem se pojavljajo tudi pri vzajemni družbi, kot je Sklad obrtnikov in podjetnikov (SOP), kljub temu da je SOP ena prvih nedržavnih finančnih institucij, ki je nastal kot posledica zakonske prepovedi, da bi se obrtniki lahko vključili v pokojninsko zavarovanje kot ostali državljani. Obrtniki so tako v SOP-u morali sami poskrbeti za svoje pokojninsko varstvo in plačevati prispevke za boljše življenje v starosti.

Pomembno vlogo SOP-a je potrdila tudi država z 232. členom Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999, po katerem mora država vsako leto SOP-u poravnati del izplačanih pokojnin za starejše upokojene člane SOP-a. Vendar pa se je vse zapletlo pri izplačilu teh sredstev.

Namen diplomskega dela je predstaviti tistebni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji, še posebej delovanje drugega stebra ter delovanje Sklada obrtnikov in podjetnikov ter težave, ki se pojavljajo med SOP-om in državo.

Moja diplomska naloga je vsebinsko razdeljena na štiri poglavja. V prvem poglavju sem predstavila razvoj sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji, saj sem

ugotovila, da ima pokojninsko in invalidsko zavarovanje na ozemlju Slovenije dolgoletno tradicijo.

Drugi del predstavlja tristebni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji. V tem poglavju sem razložila pomen medgeneracijske pogodbe, dokladnega in naložbenega sistema financiranja. Predstavila sem obvezno in prostovoljno pokojninsko in invalidsko zavarovanje s poudarkom na delovanju prostovoljnega pokojninskega zavarovanja, saj nam bo le-ta v prihodnosti predstavljal osnovo za primeren življenjski standard, ki ga živimo sedaj. Zdajšnje obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje nam bo v prihodnosti zagotavljalo samo še osnovna sredstva za preživetje, zato je pomembno, da vemo, kaj nam ponuja prostovoljno pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

V tretjem, osrednjem delu diplomske naloge, sem se osredotočila na Sklad obrtnikov in podjetnikov. Tema je zelo aktualna, saj obstaja še vedno veliko nerešenih vprašanj, kaj se bo s SOP-om v prihodnosti zgodilo. V tem poglavju sem predstavila kratko zgodovino SOP-a, namen ustanovitve in delovanja, prikazala sem finančno poslovanje SOP-a, njegovo članstvo ter še veliko stvari, ki so za SOP pomembne in s katerimi boste v diplomski nalogi seznanjeni.

V zadnjem, četrtem poglavju, sem opredelila težave, ki nastajajo med državo in SOP-om. Ta nesoglasja se vlečejo že od leta 2000, ko je bil sprejet nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, saj država noče izpolnjevati svojih obveznosti, ki so zakonsko določene.

Diplomsko nalogo sem sklenila s sklepnimi mislimi.

1 RAZVOJ SISTEMA POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA V SLOVENIJI

1.1 ZAČETKI

Pokojninsko in invalidsko zavarovanje na ozemlju Slovenije ima dolgoletno tradicijo, saj so se različne oblike (socialnih) zavarovanj začele pojavljati že sredi 19. stoletja. Poudariti je potrebno, da je bilo zavarovanje v vsej zgodovini urejeno s predpisi držav, katerih del je bila Slovenija v posameznih obdobjih. Prvi zakon, ki je v celoti urejal to področje, pa smo Slovenci dobili šele leta 1992.

Pred prvo svetovno vojno so se na ozemlju današnje Slovenije uporabljali avstrijski predpisi o socialni varnosti. V takratnem avstrijskem cesarstvu je bil kot prvi sprejet služabniški red, po katerem je moral gospodar skrbeti za onemoglega hlapca. Leta 1837 pa je bila ta obveznost že razširjena na vse delodajalce. Z rudarskim zakonom leta 1854 je bilo organizirano zavarovanje za primer starosti, bolezni in onemoglosti. O obveznem

državnem sistemu pokojninskega in invalidskega zavarovanja tudi za druge delavce se je potem v Avstro-Ogrski monarhiji zgolj govorilo, vendar to zavarovanje ni zaživel, saj je prej razpadla.

Ko je Slovenija postala del Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, je bil leta 1921 sprejet Zakon o zavarovanju delavcev (kralj ga je podpisal maja 1922), vendar se je začel izvajati šele leta 1937. Glede na tedanje razmere je bil zakon prezahteven oziroma neizvedljiv. Kljub temu je takratna Jugoslavija prejela pohvale v Mednarodni organizaciji dela, saj se je s sprejetjem zakona teoretično uvrstila med najnaprednejše države na področju socialnega zavarovanja.

V obdobju med obema vojnama se je začelo razvijati vzajemno in solidarno zavarovanje oziroma pomoč na ravni bratovskih skladnic, bratovščin in podpornih društev. Te oblike so razvijali tudi rudarji in železničarji, kasneje pa še drugi industrijski delavci in nameščenci.

1.2 REFORME PO LETU 1945

Povojni razvoj leta 1946 se je pričel z zakonom o izvajanju socialnega zavarovanja, s katerim je bilo na območju takratne Jugoslavije uvedeno zavarovanje za primer bolezni, onemoglosti, starosti, smrti, delovne nesreče in brezposelnosti. Edini nosilec tega zavarovanja je postal Centralni zavod za socialno zavarovanje, ki je imel sedež v Zagrebu. Ta zakon se je zgledoval po sistemu sovjetskega državnega zavarovanja. V pokojninsko zavarovanje se je vmešala politika, saj so nekaterim upokojencem jemali pridobljene pravice zavarovanja, drugim osebam pa so dajali pokojnine neodvisno od prejšnjega zavarovanja.

Do ločevanja posameznih področij socialne varnosti je prišlo po letu 1950. S sprejetjem predpisov o organizaciji in financiranju socialnega zavarovanja v letu 1952, je socialno zavarovanje iz državne uprave prešlo na zavode za socialno zavarovanje, pri katerih so se oblikovali posebni skladi za posamezne veje zavarovanja. Urejanje obveznosti in pravic pa je seveda ostalo v izključni pristojnosti tedanje zvezne države, vključno s financiranjem iz državnega proračuna. Politika se je še vedno vmešavala v socialno zavarovanje, tako da je določenim zavarovancem vzela pravice, drugi pa so jih lahko pridobili v višjih zneskih in pri nižji starosti.

Leta 1957 in 1958 sta bila sprejeta ločena zakona o pokojninskem in o invalidskem zavarovanju, ki sta bila še najbolj primerljiva s sistemi v razvitih državah.

Leta 1964 in 1965 sta se ta dva zakona preoblikovala v temeljna zakona. Prvi je bil sprejet temeljni zakon o invalidskem zavarovanju, nato pa še temeljni zakon o organizaciji in financiranju socialnega zavarovanja. V tem času so zavodi za socialno zavarovanje pridobili precej visoko stopnjo avtonomije.

Tako kot na nekaterih drugih področjih so tudi na področju socialnega zavarovanja bistveno prelomnico pomenil ustavni amandmaji iz leta 1968. Na njihovi podlagi se je z zakonom iz leta 1972 nadaljevala decentralizacija sistema. Sistem so sestavljali (Belopavlovič et al., 2000, str. 9):

- temeljni zakon, ki je določil temeljna načela, krog zavarovancev, temeljne pravice in pogoje za njihovo pridobitev;
- republiški zakon je podrobneje urejal posamezne institute, ki v temeljnem zakonu niso bili izdelani;
- in statut kot samoupravni splošni akt tedanje Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je konkretiziral izvedbo obeh zakonov.

Leto 1972 v slovenski zgodovini pokojninskega in invalidskega zavarovanja pomeni mejnik, saj je bil takrat sprejet tudi prvi slovenski zakon (čeprav le izvedben). Sprejet je bil tudi samostojni slovenski zakon o starostnem zavarovanju kmetov, ki je bil prvi tak zakon v tedanji Jugoslaviji.

Po desetih letih veljavnosti zgoraj omenjenega zakona iz leta 1972, je bil leta 1983 sprejet nov zvezni zakon Zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Zakon je stopil v veljavo 1. januarja 1983. Zakon je poprejšnje pravice bistveno razširil, saj je bilo uzakonjeno predčasno upokojevanje in možnost dokupa manjkajoče pokojninske dobe za upokojitev. Država ni vračala denarja, ki ga je moral nosilec zavarovanja izplačevati za pokojnine borcev in upokojencev iz organov notranjih zadev, ki so uživali posebne pravice po republiških predpisih.

Na podlagi tega zakona je bil v Sloveniji leta 1983 sprejet Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Takoj po osamosvojitvi Slovenije je bil pripravljen nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, vendar se je postopek sprejema zavlekel v pomlad 1992, zato je bil zakon sprejet šele 1. aprila 1992. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ni bistveno spremenil prejšnjih temeljnih načel oziroma usmeritev, saj je še vedno temeljil na vzajemnosti in solidarnosti ter na odmeri pokojnine glede na dopolnjeno dobo in višino plače. V tem zakonu so bila urejena tudi vprašanja, ki jih je prej urejal statut samoupravne interesne skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je bil preoblikovan v javni zavod.

Poleg tega so bili odpravljene tudi poglobljeni razlogi za prehitro rast števila upokojencev, ker se je postopno začela zviševati upokojitvena starost. Tudi zavarovanci s polno pokojninsko dobo se od takrat upokojijo šele po dopolnitvi določene starosti. Starostne meje za pridobitev pravice do starostne pokojnine so se postopoma povišale za tri leta.

Hiperinflacija je bila odpravljena po letu 1990, zato so sledili tudi poskusi sprememb v načinu usklajevanja pokojnin, ki je bil pred tem prilagojen hitri mesečni rasti plač. V tem letu je prišlo do blokade, to pa je pripeljalo do realnega povišanja pokojnin, kar je bil glavni razlog za močno ekonomsko krizo v sistemu pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Leta 1996 je prišlo do finančnega "zloma", vendar je le-ta minil neopazno, saj je bila kriza uspešno rešena z uvedbo državne garancije izplačil. S tem pa so se problemi financiranja pokojninskega in invalidskega zavarovanja preselili v državni proračun.

1.3 REFORMA V LETU 1999

Reforma izhaja iz analiz, ki so bile pripravljene ob pomoči programa Phare in Svetovne banke. V teh raziskavah je bilo ugotovljeno, da zaradi demografskih in gospodarskih gibanj v naslednjih letih dosedanjega sistema ne bo mogoče finančno vzdrževati na dolgi rok, saj bi s tem morali bistveno povišati prispevke zavarovancev in delodajalcev oziroma davke. To bi lahko ohranili na taki ravni samo tako, da bi se ohranilo sedanje razmerje med številom upokojencev in zavarovancev. Vendar je v pričakovanih demografskih razmerah to nemogoče doseči. Z vidika posameznika to pomeni, da se mu bosta ob podaljšanju življenjske dobe, sorazmerno z daljšanjem časa uživanja pokojnine podaljšala tudi delovna doba in dvignila upokojitvena starost.

10. decembra 1999 je bil sprejet nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 106/99), ki pa je začel veljati 1. januarja 2000. To pomeni začetek dolgoročnih sprememb na področju gospodarskih, finančnih in nenazadnje socialnih procesov v slovenski družbi. Sprejetje zakona pomeni, da so država, delodajalci, delojemalci (prihodnji upokojenci) in zdajšnji upokojenci dosegli soglasje o pristopih, oblikah in vsebini zagotavljanja materialne varnosti za starost. S tem zakonom so določene nižje pokojnine obveznega pokojninskega zavarovanja ter zaostreni pogoji za upokojitev. Za varnejšo prihodnost upokojencev (za zagotovitev dodatne pokojninske rente), sta bila v pokojninski sistem uvedena še drugi in tretji steber pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Glavni cilji pokojninske reforme so bili (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997):

- varen, učinkovit in pravičen pokojninski sistem, ki bo dolgoročno zagotavljal ustrezno življenjsko raven upokojencev,
- večja povezava med vplačanimi prispevki in pravicami iz zavarovanja,
- finančna vzdržljivost in odprava nesorazmernosti obstoječega sistema,
- večanje narodnogospodarskega varčevanja in mednarodne konkurenčnosti z uravnavanjem prispevnih stopenj.

Pokojninsko in invalidsko zavarovanje še vedno temelji na obveznem pokojninskem zavarovanju in pravicah, ki se priznavajo na teh osnovah. Pravice se z novim zakonom v

bistvu ne krčijo, oziroma krčijo se v nebistvenem. Z novim zakonom je prišlo do skrajšanja povprečne dobe uživanja pokojnine in s tem zmanjševanja stroškov (to je bil osnovni namen zakona). K temu je doprineslo zviševanje upokojitvene starosti, zniževanje višine pokojnin, bolj izenačeni pogoji za priznavanje pravic moškim in ženskam. Veliko vlogo je imelo tudi prostovoljno pokojninsko zavarovanje, ki je v riziko zavarovancev prevzelo del finančnih in organizacijskih bremen, katera so zdaj bila v celoti breme obveznega pokojninskega zavarovanja.

Seveda pa tudi nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ni zakon, ki bi se lahko nespremenjen obdržal dalj časa. Kljub temu pa bo bistveno bolje urejal občutljivo družbeno področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja naslednjih dvajset let.

2 POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANE V SLOVENIJI

2.1 DOKLADNI IN NALOŽBENI SISTEM

Obvezno pokojninsko zavarovanje temelji na dokladnem sistemu financiranja (pay-as-you-go). Slabostim tega sistema pa se je mogoče izogniti s sistemom dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki temelji na naložbenem sistemu financiranja (fully-funded-scheme).

2.1.1 DOKLADNI SISTEM FINANCIRANJA

V Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999 je za financiranje pokojninskega in invalidskega zavarovanja predviden dokladni sistem. Po tem sistemu se sredstva za izplačevanje pokojnin zagotavljajo sproti iz prispevkov aktivnih zavarovancev. Dokladni sistem temelji na tako imenovani medgeneracijski pogodbi¹.

Obstoječi dokladni sistem zagotavlja zavarovancem z določeno dobo zavarovanja vnaprej določene pravice. Odvisnost med dopolnjeno pokojninsko dobo ter plačami in osnovami, od katerih so se obračunavali prispevki, je namreč izražena zelo ohlapno. Sistem se po dokladnem načelu financira tako, da se sredstva za izplačila pokojnin in drugih pravic upokojencev sproti zagotavljajo iz prispevkov zavarovancev in njihovih delodajalcev. Morebitna izguba oziroma primanjkljaj prihodkov iz prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje se pokriva s transferji iz državnega proračuna. Glede na ureditev, po kateri je obseg pokojnin in drugih pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja vnaprej določen oziroma izračunljiv, veljata kot spremenljivki v sistemu prispevna stopnja, po kateri se plačujejo prispevki zavarovancev, in transferji iz državnega proračuna (Žnidaršič Kranjc, 2000, str. 28).

¹ V okviru medgeneracijske pogodbe mlajše generacije zavarovancev plačujejo prispevke s tem namenom, da bodo naslednje generacije prav tako zbirale sredstva za izplačevanje njihovih pokojnin.

2.1.2 NALOŽBENI SISTEM FINANCIRANJA

Bistvo naložbenega sistema financiranja pa je, da se prispevki posameznega zavarovanca nalagajo na zavarovančev osebni pokojninski račun, kjer se obrestujejo oziroma povečujejo z dobički iz naložb. Ko je dopolnjena določena starost oziroma pride do zavarovalnega primera, se zavarovančeva mesečna renta oziroma pokojnina izračuna glede na znesek (zavarovalno vsoto) na njegovem osebnem pokojninskem računu, ob upoštevanju pričakovanega števila obrokov, ki se določijo glede na statistična predvidevanja o njegovi pričakovani življenjski dobi (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 265).

Ta sistem financiranja pomeni zbiranje denarnih sredstev na osebnih računih zavarovancev, ki so vključeni v to obliko zavarovanja z namenom, da se jim ob dopolnitvi določene starosti ali ob dogoditvi drugih zavarovalnih primerov, ki so določeni v pokojninskem načrtu, zagotovijo dodatne pokojnine ali druge pravice. V prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje se lahko vključi le zavarovanec, ki je vključen v obvezno pokojninsko zavarovanje. Če je zavarovanec vključen v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje ima le-ta pravico do dodatne starostne pokojnine v obliki mesečne pokojninske rente. Zavarovanec ima zagotovljeno tudi pravico do predčasne starostne pokojnine, dodatne invalidske pokojnine in dodatne družinske pokojnine. Do katerih vrst pokojnin je zavarovanec upravičen in kakšni so pogoji za pridobitev pravice do posamezne pokojnine, določa pokojninski načrt.

Pokojninski načrt prostovoljnega dodatnega zavarovanja pa izvajajo pokojninski skladi, ki so bili ustanovljeni po novem zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Pokojninski sklad se lahko oblikuje kot vzajemni pokojninski sklad ali ustanovi kot pokojninska družba. Pokojninske načrte prostovoljnega dodatnega zavarovanja lahko izvajajo tudi zavarovalnice, ki imajo dovoljenje za opravljane poslov življenjskega zavarovanja po zakonu, katerega ureja zavarovalništvo.

2.2 TRIJE STEBRI V SISTEMU POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

Nov sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja uveljavlja koncept tako imenovanih treh stebrov pokojninske reforme. Razmišljanje o prehodu na tristebni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja je bilo posledica študije Svetovne banke iz leta 1994 (Averting the Old Age Crisis)².

² Ta študija je dokazovala, da so načeloma dokladni (javni) sistemi pokojninskega in invalidskega zavarovanja neučinkoviti in da jim prav zaradi neučinkovitosti grozi propad. Tristebni sistem naj bi iz dokladnega sistema ohranil samo socialno zaščitno funkcijo (social safety net), ostalo pa naj bi bilo preneseno na kapitalski (naložbeni) oziroma zavarovalniški del.

Čeprav v svetu opravljene raziskave niso potrdile stališč v študiji Svetovne banke, naj bi bil prav naložbeni sistem odporen na negativne pojave dokladnega sistema, ker naj bi bil gospodarsko stabilnejši, socialno pravičnejši, manj izpostavljen političnim vplivom, odporen proti negativnim gospodarskim in demografskim gibanjem in kar je zelo pomembno, bil bi ekonomsko učinkovit (gospodarska rast, vpliv na trg delovne sile, spodbujanje konkurence).

Zaradi takih stališč Svetovne banke, se je naš zakonodajalec odločil podpreti tristebni sistem, čeprav stališč teorija ni v celoti podprla in tudi Mednarodni denarni sklad (IMF) je podal zadržano mnenje.

2.2.1 PRVI STEBER

Obvezno pokojninsko zavarovanje oziroma prvi pokojninski steber je osrednji pokojninski steber in temelji na tako imenovani medgeneracijski pogodbi, ki zavezuje mlajše zavarovance, da plačujejo prispevke v zavesti, da bo generacija njihovih otrok prav tako zbirala sredstva za izplačevanje njihovih pokojnin, potem ko se bodo tudi sami postarali. Nanaša se na socialno varnost, ki jo ob upokojitvi država nudi vsakemu državljanu, ki je v svoji aktivni dobi plačeval obvezne prispevke za pokojninsko zavarovanje. Obvezno pokojninsko zavarovanje temelji na dokladnem sistemu (t.i. pay-as-you-go sistemu) oziroma sprotnem prispevnem kritju. Sedanji delavci bodo kot upokojenci dobivali pokojnino v zameno za prispevke, ki jih danes vplačujejo sedanjim upokojencem.

Nosilec in izvajalec obveznega pokojninskega zavarovanja je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Republike Slovenije, ki ohranja status javnega zavoda.

Sistem obveznega pokojninskega zavarovanja je bil v Sloveniji uveden po koncu druge svetovne vojne, ko je postalo starostno zavarovanje obvezno in centralizirano. Sedaj se je položaj spremenil, saj trenutna vplačila ne pokrivajo tekočih obveznosti zaradi:

- neprimerne ravnanja z vplačili v preteklosti,
- starajočega se prebivalstva.

Prednosti in slabosti zavarovanja v okviru prvega pokojninskega stebra

Prvi steber, obvezno zavarovanje po dokladnem sistemu, zavarovancu omogoča minimalno socialno varnost. Prispevki, ki se plačujejo v ta steber, so zakonsko določeni in so odvisni od plače zavarovanca. Le-ti v Sloveniji trenutno znašajo 24,35 odstotkov bruto plače, od tega jih 15,50 odstotka plača delavec od svoje bruto plače, dodatnih 8,85 odstotka pa delodajalec na bruto plačo.

Z obveznim zavarovanjem dobi zavarovanec (Čok et al., 2005, str. 46-47):

- pravico do pokojnine (starostna pokojnina, invalidska pokojnina, vdovska pokojnina, družinska pokojnina, delna pokojnina),
- pravice iz invalidskega zavarovanja (pravica do poklicne rehabilitacije, pravica do nadomestila za invalidnost, pravica do premestitve dela s krajšim delovnim časom do polnega, pravica do drugih nadomestil iz invalidskega zavarovanja, pravica do povrnitve potnih stroškov),
- dodatne pravice (pravica do dodatka za pomoč in postrežbo, pravica do invalidnine, varstveni dodatek k pokojnini),
- druge pravice (odpravnina, oskrbnina, pravica do dodatka za rekreacijo ali pravica do enkratnega letnega dodatka).

Celotni prispevki predstavljajo za delodajalca strošek, ki je v celoti priznan kot davčni odhodek, zato znižuje davčno osnovo pri plačilu davka od dobička pravnih oseb. Za zavarovanca oziroma prejemnika plače njegovi prispevki predstavljajo odbitno postavko pri izračunu osnove za izplačilo dohodnine.

Glavna in največja prednost pokojninskega in invalidskega zavarovanja je v širokem spletu zavarovanj, ki jih le-ta pokriva in ki dajejo posamezniku občutek finančne varnosti ob nastopu zavarovalnega primera, kot je starost, smrt in invalidnost. Njegova slabost pa je v tem, da je v primeru nastanka posameznega zavarovalnega primera, (starost, invalidnost) znesek nadomestila, ki ga zavarovanec prejema, v primerjavi z njegovim osebnim dohodkom nizek. Ta znesek mu ne zagotavlja standarda, kot ga je zavarovanec navajen, saj nadomestilo, ki ga prejme, ne zadošča za normalno vzdrževanje že ustvarjenega standarda. V prihodnje pa se bo ta položaj še poslabšal.

Obvezno pokojninsko zavarovanje torej zavarovancu omogoča skromno preživetje in pokritje širokega spektra zavarovanj, ne pa tudi uživanja standarda, katerega je bil zavarovanec vajen v aktivni dobi.

2.2.2 DRUGI STEBER

Drugi steber je za zavarovanca logično nadaljevanje prvega stebra. Ta obsega privatne poklicne sheme, ki se financirajo s prispevki zaposlenih in njihovih delodajalcev. Pogoj za vključitev v drugi steber je vključenost v prvi steber. Naložbeni sistem financiranja predstavlja zbiranje sredstev na osebnih računih zavarovancev z namenom, da se ob dopolnitvi določene starosti ali v drugih primerih, določenih v pokojninskem načrtu, zagotovijo dodatne pokojnine ali pravice. Mesečni prispevki se obrestujejo po dogovorjeni obrestni meri ali glede na dobiček, ki ga upravljalec sklada doseže z naložbami (II. steber, 2005).

Drugi steber je sestavljen iz:

- obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja delavcev na določenih delovnih mestih in
- prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, v katerega se lahko vključijo tudi drugi zavarovanci ali upokojenci.

Drugi steber omogoča zavarovancu obvezno dodatno zavarovanje in prostovoljno dodatno zavarovanje, v okviru katerih se lahko zavarovanec zavaruje posamezno (individualno) ali kolektivno. Država vzpodbuja varčevanje v drugem pokojninskem stebru predvsem z davčnimi olajšavami, ki jih imata tako zavarovanec, kakor tudi delodajalec, ki vplačuje premije za zavarovanca. Prispevki za obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje imajo enak davčni status kot prispevki za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki jih plačuje delodajalec. Po istem postopku se obravnavajo tudi premije za poklicno prostovoljno zavarovanje, katere za svoje delavce plačuje delodajalec.

Letna davčna osnova zavezanca se lahko zmanjša za znesek premije prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki jo je plačal zavezanec zase izvajalcu pokojninskega načrta. Ta je odobren in vpisan v poseben register v skladu s predpisi, ki urejajo prostovoljno dodatno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Najvišji dovoljen znesek je enak 24 odstotkom obveznih prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za zavarovanca, oziroma 5,844 odstotkom bruto plače zavarovanca in ne več kot 549.400 tolarjev letno. Glede uskladitve premije in načina objave usklajenih zneskov premije se uporablja 113. člen tega zakona (Zakon o dohodnini, 2005, 111. člen).

2.2.2.1 Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje

Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje je zbiranje prispevkov delodajalcev z namenom iz izbranih sredstev zagotoviti si pravice do poklicne pokojnine oziroma druge pravice, ki bi jih poleg pravic iz obveznega zavarovanja uživali zavarovanci, ki opravljajo posebno težka in zdravju škodljiva dela ter zavarovanci, ki opravljajo dela, ki jih po določeni starosti ni mogoče uspešno poklicno upravljati (Žnidaršič Kranjc, 2000, str. 44).

Plačilo prispevkov za obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje morajo plačati delodajalci. Prispevki za obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje imajo enak davčni status, kot ga imajo prispevki za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Pravice, ki temeljijo na obveznem pokojninskem zavarovanju, se izplačujejo v obliki:

- poklicne pokojnine;

Le-ta se uživalcu poklicne pokojnine, od pridobitve poklicne pokojnine do izpolnitve pogojev za pridobitev po obveznem zavarovanju, izplačuje v mesečnih zneskih.

- znižane poklicne pokojnine;

Ta se izplačuje v mesečnih zneskih, vendar od upokojitve po obveznem zavarovanju do zavarovančeve smrti.

Če se uživalec pokojnine ob pridobitvi pravice do nje v skladu s pokojninskim načrtom odloči, da bo odložil začetek uživanja poklicne pokojnine, mu delodajalec ni več dolžan plačevati prispevkov za obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje.

Uživalec poklicne pokojnine je v času od poklicne upokojitve do upokojitve po obveznem zavarovanju zdravstveno zavarovan na način, ki velja za upokojence, in se mu od mesečnega zneska poklicne pokojnine obračunavajo prispevki v skladu z zakonom, ki ureja plačilo prispevkov za socialno varnost³.

Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje izvaja Sklad obveznega dodatnega zavarovanja, ki ga je ustanovil Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Deluje kot vzajemni pokojninski sklad, upravlja pa ga Kapitalska družba, ločeno od ostalega premoženja.

2.2.2.2 Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje

To je oblika zavarovanja, kjer se zbrana sredstva zbirajo na osebnem varčevalnem računu. Namenjen je vsem, ki so zavarovanci ali uživalci pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja in še niso upokojeni. Ko zavarovanec izpolni pogoje za upokojitev, se zbrana sredstva pričnejo črpati oziroma se prične izplačevanje pokojninske rente. Izvajajo ga zavarovalnice, pokojninske družbe in vzajemni pokojninski skladi (II. steber, 2005).

Prednosti in slabosti v okviru drugega stebra

Če želi zavarovanec poskrbeti za lastno starost in za podoben življenjski standard, kot ga uživa sedaj, je logična odločitev dobrega gospodarja, da se vključi tudi v drugi steber pokojninskega zavarovanja in se s tem izogne slabostim obveznega pokojninskega zavarovanja.

Bistvo prostovoljnega pokojninskega zavarovanja je, da se mesečni prispevki (premije) nalagajo na zavarovančev osebni račun in se obrestujejo po dogovorjeni obrestni meri ali glede na dobiček, ki ga upravljalca takšnega zavarovančevega računa ali sklada ustvari z naložbami.

³ Podrobno je opisano v Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ -1), Uradni list RS, št. 20/2004, členi: 283-297.

Problem obveznega pokojninskega zavarovanja ni nov. Nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je le ponovno opozoril nanj in ga začel reševati tako, da je skrb za zagotavljanje potreb nad določeno ravno nujnih potreb, ki naj bi jih kot minimum zagotavljala država, prenesel na posameznika in delno na posamezne skupine (podjetja, sindikati itd.). Pri prostovoljnem pokojninskem zavarovanju je posameznik tisti, ki mora v svojem aktivnem življenju poskrbeti za ustrezno varčevanje, saj mu bo le-to zavarovanje zagotavljalo primeren življenjski standard tudi v prihodnje (v starosti). Posameznik mora sam presoditi, katera je zanj najprimernejša oblika varčevanja. Lahko je to nakup nepremičnin, dragih umetniških slik ali dodatno prostovoljno pokojninsko zavarovanje. Seveda pa mora kljub vsemu, še vedno plačevati prav toliko prispevkov za obvezno pokojninsko zavarovanje.

Prednosti dodatnega pokojninskega zavarovanja so (Žnidaršič Kranjc, 2000, str. 21-22):

- možno je varčevanje v manjših mesečnih zneskih (za nakup nepremičnin to težko trdimo),
- varčujemo v bruto in ne neto zneskih (pri vseh drugih oblikah je treba najprej prejeti osebni dohodek, nato pa se šele odločiti za ustrezno varčevanje),
- obstaja tudi določen interes delodajalcev, da omogočijo takšno dodatno pokojninsko zavarovanje tudi v breme svojega "dobička",
- profesionalcem se zaupajo naložbe zbranega denarja,
- v skladu z zakonom je poskrbljeno za ustrezno razpršenost in varnost naložb, kar veča verjetnost, da bo prihranjen denar omogočal načrtovano življenjsko raven tudi v starosti.

Omeniti je še potrebno, da bi prehod s sistema samo obveznega pokojninskega zavarovanja v sistem samo dodatnega pokojninskega zavarovanja pomenil, da bi bile trenutne generacije upokojencev brez vira črpanja pokojnin. Prav tako pa bi se šele postopoma zviševal znesek pokojnin novim generacijam upokojencev, saj bi ti v sistem dodatnega pokojninskega zavarovanja vlagali le kratek čas. V Sloveniji se postopoma predvideva zniževanje pomena sistema obveznega pokojninskega zavarovanja v korist dodatnega pokojninskega zavarovanja v skupnih prejemkih pokojnin, predvsem pa v razmerju pri vplačevanju prispevkov oziroma premij.

Do vključitve v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje po zakonu ima pravico le zavarovanec ali uživalec pravic iz obveznega pokojninskega zavarovanja.

Prvi pokojninski steber je že sam po sebi obvezen in narekuje določene prispevke v zakonsko določenem znesku. V drugem stebru pokojninskega in invalidskega zavarovanja pa je dala sama država zavarovancu možnost, da sam poskrbi za boljši standard na stara leta z dodatnim prostovoljnim in pokojninskim zavarovanjem v okviru drugega stebra. Zavarovancem in delodajalcem ga je naredila tudi bolj privlačnega in dostopnega, saj ga je davčno razbremenila.

Država se je pri varčevanju v drugem stebru odrekla davkom in prispevkom zaradi dveh razlogov:

➤ slabost dosedanjega pokojninskega sistema;

Država se zaveda slabosti dosedanjega pokojninskega sistema, saj le-ta temelji na dokladnem financiranju. Zaradi tega ne zmore več uspešno jamčiti za izplačilo pokojnin v isti vrednosti ob nespremenjenih prispevkih, predvsem zaradi demografskih gibanj. S tem, ko se je država v drugem stebru odpovedala plačevanju prispevkov in davkov s strani zavarovancev, je posamezniku in delodajalcu dala možnost ter davčno spodbudo, da sami poskrbijo za primeren lastni standard za starost. S tem je zmanjšala pritisk na pokojnine iz obveznega zavarovanja.

➤ ker se vplačilo premij dodatnega pokojninskega zavarovanja ne šteje za izplačilo plač, se izplačila, ki so vezana na rast plač, ne bodo povečevala tako hitro.

Tukaj je treba poudariti predvsem izplačila na pokojnine. Ker zaradi vplačil v dodatno pokojninsko zavarovanje ne bo prihajalo do rasti plač, se pokojnine z njo ne bodo usklajevale. Država bo lahko privarčevala sredstva, ki se jim je odrekla z ukinitvijo prispevkov in davkov na vplačane premije v okviru drugega stebra.

V tem stebru lahko zavarovanec določa svoj portfelij naložb, ki mu bodo omogočale višji standard na starost oziroma ob nastanku zavarovalnega primera. Vendar je pri tem omejen z zakonsko določenimi okvirji, se pravi ne več kot 24 odstotkov obveznih prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje oziroma 5,844 odstotka bruto plače.

Prednost drugega stebra je, da zavarovanec lahko sredstva, ki jih po naložbenem sistemu vlaga v drugi steber, tudi tekoče spremlja. Spremlja lahko njihovo vrednost in rast svojega lastnega sklada, iz katerega bo na stara leta črpal dodatno pokojnino. Zavarovanec lahko sredstva, ki jih je že privarčeval, ob finančni stiski v celoti unovči.

Omeniti je potrebno še razliko med individualnim in kolektivnim prostovoljnim zavarovanjem v okviru drugega stebra. Pri individualnem zavarovanju se pojavlja samo zavarovanec v odnosu do izvajalcev dodatnega pokojninskega zavarovanja. Davčne olajšave se nanašajo samo na zniževanje osnove za plačilo dohodnine zavarovanca. Kolektivno zavarovanje pa je veliko bolj ugodnejši način zavarovanja v okviru drugega stebra, saj omogoča zavarovancu znižanje plačila dohodnine enako kot pri individualnem zavarovanju in še dodatno oprostitev plačila prispevkov na vplačano premijo, ki jo za zavarovanca vplača delodajalec v okviru prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje iz prvega in drugega bruto osebnega dohodka. Delodajalcu pa omogoča, da za tako plačan del premije uveljavlja davčno olajšavo pri plačilu davka od dobička.

Pomanjkljivost drugega stebra pa je, da je določen najvišji znesek vplačil kot davčna olajšava, ki jo lahko zavarovanec določi za namene dodatnega pokojninskega zavarovanja. Zavarovanec lahko varčuje tudi nad zakonsko določenim zneskom, vendar ta del nima priznanih davčnih olajšav v tolikšnem obsegu, kot velja za drugi steber.

2.2.3 TRETJI STEBER

Ta steber tvorijo individualna pokojninska zavarovanja zavarovalnic po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. To obliko invalidskega zavarovanja je bilo mogoče skleniti že pred reformo, saj gre v bistvu za oblike življenjskih zavarovanj. So brez davčnih olajšav, vanje pa se lahko vključi vsak posameznik na podlagi osebne odločitve, saj za vključitev ni potrebno izpolnjevati nikakršnih pogojev. Ponujajo jih različni ponudniki, kot so banke, zavarovalnice, borznoposredniške hiše, družbe za upravljanje (III. Steber, 2005).

Cvetko (2000, str. 122) pravi, da je tretji steber zavarovanje posameznikov, ki se ne bodo mogli ali ne bodo hoteli vključiti v drugi steber.

Tretji steber je z vidika davčne obravnave najmanj ugoden. Premije, ki jih zavarovanec nameni za plačevanje dodatnega pokojninskega zavarovanja po tretjem stebru, niso omejene. Ker so sklenjene na ime zavarovanca kot prejemnika plačil v primeru škodnega dogodka, za delodajalca ne pomenijo nikakršne davčne olajšave. Če te premije za zavarovanca plačuje delodajalec, se štejejo za boniteto.

Prednosti in slabosti zavarovanja v okviru tretjega stebra

Pomankljivost tretjega stebra je, da rentna zavarovanja različnih domačih in tujih zavarovalnic, ki spadajo v tretji steber pokojninskega zavarovanja, niti zavarovancu niti delodajalcu ne prinašajo davčnih olajšav. Delodajalec mora na vplačane premije plačati celo boniteto. Tak bruto znesek pa je zanj strošek. Če bi dolgoročno varčevanje v okviru tretjega stebra prinašalo davčno olajšavo, bi se povpraševanje po njem gotovo povečalo.

Prednost tretjega stebra je, da je mogoče vplačevati neomejen znesek premije, vendar se s tem povečuje tudi rizičnost teh zavarovanj. To je tudi eden izmed razlogov, da tretji steber še ne vzbuja pretiranega zanimanja.

3 SKLAD OBRTNIKOV IN PODJETNIKOV

Sklad obrtnikov in podjetnikov je vzajemna družba, ki izvaja pokojninsko zavarovanje za obrtnike, samostojne podjetnike, podjetnike, samozaposlene, njihove družinske člane in pri njih zaposlene delavce. Lastniki Sklada so vsi njegovi zavarovanci oziroma člani (Sklad obrtnikov in podjetnikov, 2005).

3.1 ZGODOVINA IN NAMEN USTANOVITVE SKLADA

Sklad obrtnikov in podjetnikov je ena prvih nedržavnih finančnih institucij v povojni zgodovini ter ena izmed prvih oblik organiziranega obrtništva.

Vse se je začelo leta 1956, ko so bili v Sloveniji ustanovljeni trije skladi. Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov v Ljubljani, katerega je ustanovila Okrajna obrtna zbornica Ljubljana, nato pa so se ji pridružile še ostale Okrajne zbornice in tako so nastali trije skladi, in sicer v Kranju, Mariboru in Ljubljani.

Vzroki za ustanovitev Skladov za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov so bili, da obrtniki in tudi drugi samostojni poklici niso bili vključeni v takratno obvezno socialno zavarovanje. Leta 1946 je bil namreč sprejet Zakon o socialnem zavarovanju delavcev, nameščencev in uslužbencev. Ta v drugem členu navaja kategorije prebivalcev glede na zaposlitev, katere so se dolžne obvezno socialno zavarovati, pri čemer so zasebni delodajalci (obrniki) izvzeti. Leta 1955 je stopila v veljavo uredba o financiranju socialnega zavarovanja, ki tudi ni dopuščala možnosti, da bi se obrtniki zdravstveno in pokojninsko zavarovali pri državnem zavodu. Zato pa je bila leta 1956 sprejeta Uredba o skladih, ki je obrtnikom omogočala, da se samoorganizirajo in ustanovijo svojo organizacijo za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje.

23. avgusta 1956 je Okrajni ljudski odbor Ljubljana, Svet za socialno varstvo, z odločbo št. 10/2-7449/3-56 odobril delovanje Sklada za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije s Sedežem v Ljubljani in v celoti potrdil njegova pravila. S tem je Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije postal samostojna pravna oseba.

Skladi v Kranju, Mariboru in Ljubljani so se s sklepom Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji št. 324/19-5, dne 30. marca 1973, združili v Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije.

Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije⁴ je bil ustanovljen z namenom nuditi svojim članom in njihovim družinskim članom sredstva za življenje v primeru invalidnosti ali starosti ter pomoč v primeru bolezni, nesreč pri delu, onemoglosti in smrti zakonca, v okviru Skladovih pravil. Članstvo v tem Skladu je bilo že od samega začetka prostovoljno, vendar so člani z včlanitvijo v Sklad dobili pravico do zdravstvenega varstva in pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

⁴ Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov bom v nadaljevanju imenovala Sklad.

3.2 NADZOR NAD DELOVANJEM SKLADA

Sklad je moral imeti strokovni in finančni nadzor. Strokovni nadzor nad delom Sklada je imel okrajni Zavod za socialno zavarovanje, to je bil pravni predhodnik današnjega Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje⁵. Zavod za socialno zavarovanje je imel v upravnem odboru Sklada svojega delegata, nadzor nad finančnim delovanjem pa je imela finančna inšpekcija, ki je delovala po splošnih predpisih.

Sklad je moral vsako leto predati poslovno poročilo in zaključni račun okrajnemu Zavodu za socialno zavarovanje in Gospodarski zbornici. Če je prišlo do spremembe pravil in pravic članov, je moral Sklad to predlagati v odobritev Okrajnemu oziroma Republiškemu svetu za socialno varstvo.

Danes pa poslovanje Sklada ureja posebno poglavje o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Nadzor nad Skladom izvaja Minister pristojen za delo, z vidika davčnih predpisov pa Davčna uprava Republike Slovenije.

3.3 PRISPEVKI SKLADA

Obrtniki so za svoje zavarovanje vplačevali določene prispevke. Ti so jim bili prva leta po ustanovitvi upoštevani kot odbitna postavka pri davčni napovedi. Sklad pa je bil dolžan vsako leto posredovati občinskim upravam te zneske, ki so jih plačevali obrtniki. Prav tako je bilo potrebno sporočiti zneske, ki so jih člani v primeru izstopa iz Sklada, prejeli kot povračilo.

Kasneje so vplačane prispevke za Sklad upoštevali le še pri odmeri dohodnine, nato pa niti tega ne več. S tem so bila vplačila za dodatno pokojninsko zavarovanje izenačena s sredstvi varčevanja.

Sredstva Sklada so bila strogo namenska in so se praviloma vodila ločeno po namenu za zdravstvo in za pokojnine (dolgoročne podpore) ter za administracijo.

3.4 ZDRAVSTVO IN POKOJNINE

Prispevki za zdravstveni del zavarovanja so se plačevali le do 30. junija 1962, saj je bilo 1. julija 1962 uvedeno obvezno zdravstveno zavarovanje za vse aktivne obrtnike. Vsem tistim članom in njihovim svojcem, ki niso bili več aktivni obrtniki ali pa so bili pri Skladu že upokojeni, je Sklad še vedno nudil zdravstveno varstvo. To je bilo veliko breme za Sklad in zaradi tega se pokojnine niso mogle usklajevati s porastom življenjskih stroškov. Vse to je trajalo vse do oktobra 1975, ko je izšel Zakon o obveznem zdravstvenem varstvu vseh v

⁵ Za Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje bom v nadaljevanju uporabljala okrajšavo ZPIZ.

Sloveniji bivajočih državljanov. Kot vidimo, je Sklad do leta 1975 vršil veliko poslanstvo na socialnem področju, saj bi bila večina teh članov v breme socialnih služb občin, tako glede preživnin, kakor tudi glede zdravstvenega varstva. Ves ta čas pa je Sklad sodeloval tudi z občinskimi socialnimi službami.

Prispevke za pokojninski del zavarovanja pa so obrtniki do konca leta 1964 plačevali v Sklad kot edini možni način zavarovanja. Leta 1965 so bili tudi obrtniki vključeni v obvezno pokojninsko zavarovanje, vendar je imel takratni zakon, ki je bil v veljavi, veliko pomanjkljivosti. Od leta 1965 je bilo zavarovanje v Skladu prostovoljno in dodatno k obveznemu zavarovanju. Po sedmih letih poslovanja je imel Sklad že toliko upokojencev, da je bilo razmerje med upokojenci in aktivnimi člani, ki so plačevali prispevke, 1 : 5.

3.5 POSKUS LIKVIDACIJE SKLADA IN ODLOČITEV ZA NADALJEVANJE DELOVANJA SKLADA

Zaradi uvedbe obveznega pokojninskega zavarovanja tudi za obrtnike leta 1965 je bila pri ZPIZ-u ustanovljena posebna komisija. Ta naj bi ugotovila stanje ob prenehanju delovanja Sklada. Izdelali so tudi petletni izračun za čas od 1966 do 1971. Sklad pa v tem času ni smel zviševati niti prispevkov niti pokojnin, saj je bila predvidena njegova likvidacija.

Z uvedbo obveznega pokojninskega zavarovanja za obrtnike se je število članov v Skladu močno zmanjšalo, saj so ljudje pričakovali, da bodo imeli zagotovljene dohodke za starost iz obveznega zavarovanja. Vendar so kmalu ugotovili, da imajo (predvsem starejši obrtniki) premalo zavarovalne dobe, da bi dosegli solidno pokojnino, zato so se pričeli vračati v dodatno in prostovoljno zavarovanje pri Skladu.

Zavarovalne osnove pri ZPIZ-u so bile relativno nizke. Posledično pa so bile zaradi prekratke zavarovalne dobe tudi zelo nizke pokojnine. Poleg tega pa obrtniki, ki so se upokojili pri ZPIZ-u, niso imeli pravice do varstvenega dodatka (Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998, str. 3).

Le redki obrtniki so izpolnjevali pogoje, ki so bili zapisani v Zakonu o pokojninskem zavarovanju iz leta 1964. Zakon je predvidel za obrtnike čakalno dobo 5 let, po kateri so lahko uveljavljali pravico do pokojnine, če so izpolnjevali predpisane pogoje. Večina obrtnikov je imela priznanih le nekaj let delovne dobe vajeniškega in pomočniškega staža.

Skupnost pokojninsko invalidskega zavarovanja se je odločila za nadaljevanje delovanja Sklada. Razlog za nadaljnje delo Sklada je bil, da so njegovi nadzorni uvideli, da bo izven obveznega zavarovanja ostalo precej obrtnikov. Nekateri so zaradi starosti že prenehali biti obrtniki in tudi drugi, ki so še bili obrtniki, vendar pa zaradi starosti ne bodo dosegli najmanj 15 let zavarovalne dobe, da bi se lahko upokojili.

3.6 UVELJAVITEV ZAKONA O ZDRUŽENEM DELU

S sprejetjem Zakona o dopolnitvah o združenem delu leta 1983 je Sklad nadaljeval s svojim delovanjem na podlagi 391. člena tega zakona. Povod za nadaljnje delovanje pa je bilo postopno zmanjšanje nadzorstva ustanovitelja in Zavoda za socialno zavarovanje.

V osemdesetih letih so v pristojnih službah izvršilnega sveta in Socialistične zveze delovnega ljudstva ugotavljali, da je delovanje Sklada družbeno koristno in potrebno. Vprašljiva pa je pravna osnova v okviru obstoječih predpisov. Vendar je prevladalo stališče, da naj kljub temu Sklad deluje še naprej kot je posloval doslej.

Skład je posloval od ustanovitve dalje kot vzporedni obrtniški Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Do 1992 je deloval izključno po dokladnem načinu financiranja, tj. brez matematičnih rezervacij. Oblikovanje matematičnih rezervacij za bodoče obveznosti do članov v obdobju do leta 1999 ni bilo predvideno, v obdobju do 1990 pa je bilo celo prepovedano oziroma nezakonito. Dokladen način financiranja pa je bil do takrat razmeroma ugoden, saj je še leta 1997 znašalo razmerje med aktivnimi in neaktivnimi člani 3,8 : 1, razmerje med zavarovanci in upokojenci ZPIZ-a pa 1,7 : 1. Razmerje v Skladu se zmanjšuje, ker članstvo v Skladu ni obvezno. Priliv novih članov ni tako velik, kot je prehod aktivnih članov med neaktivne. Skład je deloval po dokladnem načinu financiranja, kar pa mu dolgoročno v pogojih prostovoljnega zavarovanja ne zagotavlja pokrivanja vseh sprejetih obveznosti.

Skład se je že leta 1992 odločil preiti iz dokladnega načina financiranja k naložbenemu načinu financiranja. Zavarovalni prispevki so se dvignili za 70 odstotkov, pokojnine pa so ostale nespremenjene (enako visoke). Tudi starostna meja upokojitve se je počasi dvigovala in 1999 je postala izenačena tako za moške kot za ženske, in sicer 65 let. Po uveljavitvi Zakona o zavarovalnicah se je Skład poskušal preoblikovati v zavarovalnico. Pogoj za to pa je bil oblikovanje matematične rezerve⁶. Skład je zato že leta 1992 začel postopno polniti matematično rezervo.

Z novim zakonom je bilo rešeno tudi vprašanje rezervacij na račun pravic, ki izhajajo iz zavarovanja pred letom 1983 z odločbo petnajste alineje 232. člena. Ta alineja pravi, da se iz državnega proračuna pokrivajo obveznosti Sklada obrtnikov v višini sorazmernega dela pokojnin članov Sklada, ki se določi glede na obdobja njihovega zavarovanja do 1. januarja 1983, vendar največ do zneska najnižje pokojnine iz 56. člena, to je do 35 odstotkov najnižje pokojninske osnove⁷.

⁶ Oblikovanje vsote razlik med bodočimi obveznostimi Sklada (vsa izplačila pokojnin in stroški Sklada) in bodočimi vplačili zavarovalnih prispevkov .

⁷ Podrobno je opisano v Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ- 1), Uradni list RS, št. 20/2004, 232. člen.

Vse od sprejetja Zakona o podjetjih in pozneje v samostojni državi Zakona o družbah se je v Skladu čakalo na sprejem zakona, ki bi urejal tudi področje prostovoljnega pokojninskega zavarovanja. Sklad posluje še vedno na osnovi že navedene Uredbe o skladih na podlagi katere je bil tudi ustanovljen, saj je bilo ugotovljeno, da se niti Zakon o podjetjih niti Zakon o družbah in pozneje Zakon o zavarovalnicah ne nanašajo na delovanje Sklada.

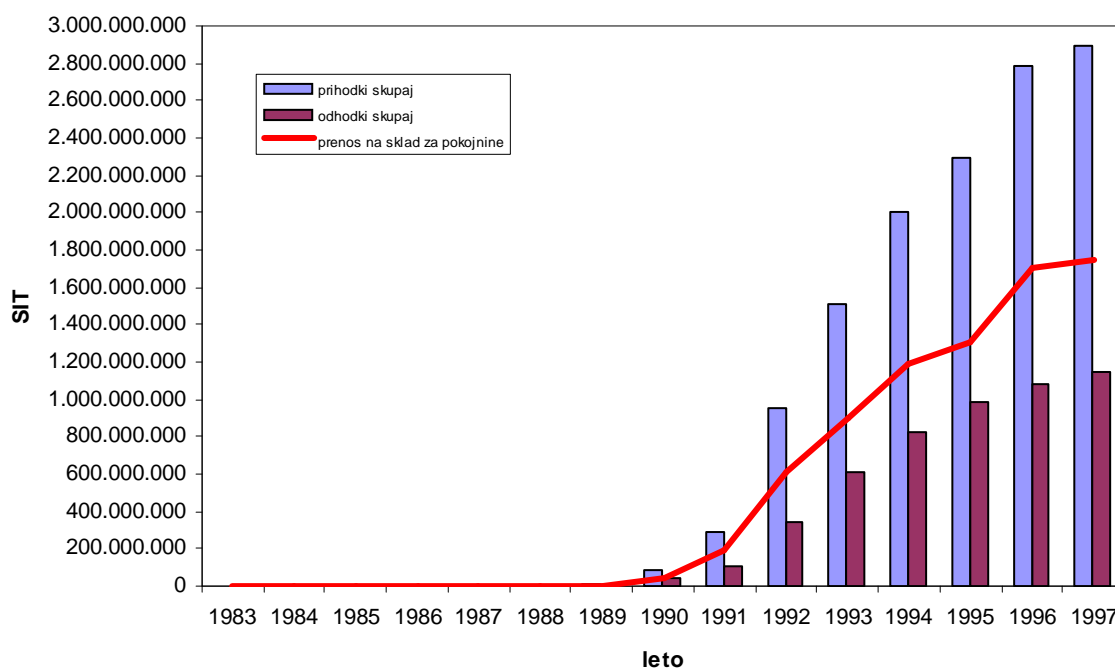
3.7 FINANČNO POSLOVANJE SKLADA

Tabela 1: Prikaz prihodkov in odhodkov od leta 1983

leto	prihodki				odhodki		prenos na sklad za pokojnine
	članski prispevki	obresti	prihodki skupaj	stroški izvajanja	pokojnine	odhodki skupaj	
1983	16.566	3.111	19.677	1.795	6.808	8.603	11.074
1984	21.633	7.434	29.067	2.638	9.170	11.808	17.259
1985	32.583	20.135	52.718	5.481	13.591	19.072	33.646
1986	106.735	55.866	162.601	15.338	34.817	50.155	112.446
1987	246.980	26.083	273.063	35.339	109.595	144.934	128.129
1988	658.681	156.027	814.708	109.942	304.269	414.211	400.497
1989	7.515.492	1.525.087	9.040.579	1.588.198	2.703.284	4.291.482	4.749.097
1990	72.415.565	17.524.118	89.939.683	10.097.542	34.213.219	44.310.761	45.628.922
1991	182.353.796	111.800.747	294.154.543	17.328.205	88.322.803	105.651.008	188.503.535
1992	603.028.481	353.130.392	956.158.873	58.817.801	285.520.708	344.338.509	611.820.364
1993	1.036.932.369	471.154.093	1.508.086.462	86.538.370	524.793.002	611.331.372	896.755.090
1994	1.337.387.216	670.796.444	2.008.183.660	119.822.332	700.903.287	820.725.619	1.187.458.041
1995	1.654.076.302	639.091.467	2.293.167.769	135.572.507	851.016.152	986.588.659	1.306.579.110
1996	2.045.367.447	740.563.432	2.785.930.879	152.012.981	927.497.377	1.079.510.358	1.706.420.521
1997	2.025.734.329	861.919.643	2.887.653.972	163.414.984	982.250.969	1.145.665.953	1.741.988.019

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Slika 1: Prikaz prihodkov in odhodkov ter sredstev za Sklad za pokojnine

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Iz podatkov o poslovanju, po zaključnih računih od leta 1983 pa do konca 1997, vidimo, da po letih naraščajo tako prihodki kot tudi odhodki ter izdatki za izplačevanje pokojnin.

Tabela 2: Finančni rezultati po reformi zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju

	2002			2003			2004		
	poklicno pokojninsko zavarovanje	kapitalsko pokojninsko zavarovanje	skupaj	poklicno pokojninsko zavarovanje	kapitalsko pokojninsko zavarovanje	skupaj	poklicno pokojninsko zavarovanje	kapitalsko pokojninsko zavarovanje	skupaj
v 000 SIT									
čisti prihodki od zavarovalnih premij	1.581.176	161.552	1.742.728	1.392.280	147.630	1.539.910	1.206.280	136.947	1.343.227
prihodki od naložb	2.373.944	67.844	2.441.788	2.415.730	76.769	2.492.499	1.857.199	65.964	1.923.163
drugi prihodki	81.544	0	81.544	85.166	0	85.166	79.691	0	79.691
čisti odhodki za škode	1.516.572	24.093	1.540.665	1.628.476	32.337	1.660.813	1.897.331	58.359	1.955.690
Sprememba drugih čistih zavarovalno tehničnih rezervacij	2.135.294	84.040	2.219.334	1.717.468	133.804	1.851.272	1.567.839	91.741	1.659.580
čisti obratovalni stroški	231.563	22.505	254.068	277.729	18.924	296.653	235.395	21.742	257.137
drugi odhodki	338.118	19.827	357.945	277.729	18.924	296.653	0	0	0
izid življenjskih zavarovanj	-184.883	78.931	-105.952	54.987	26.541	81.528	44.486	19.729	64.215
čisti poslovni izid			112.301			64.758			37.272

Vir: Letna poročila Sklada obrtnikov in podjetnikov 2001, 2002, 2003, 2004.

V letu 2003 in 2004 se je nadaljevalo padanje prihodkov od premij in rast odhodkov od škod. Zaradi negativnih efektov povezanih s priključevanjem h KAD-u, je vključevanje

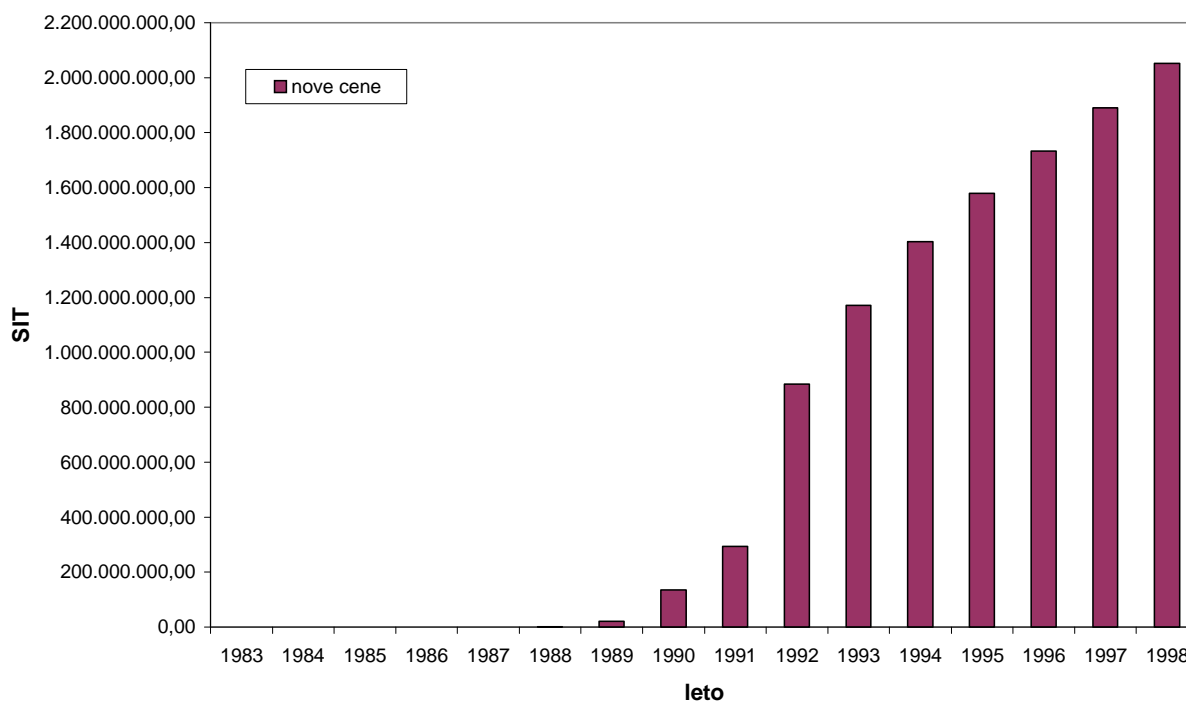
novih zavarovanj v drugi polovici leta 2004 skoraj povsem zastalo, zato so padle tudi premije kapitalnega zavarovanja.

Tabela 3: Prikaz nominalne rasti rezerv sredstev za pokojnine po letih

leto	rezerva sredstev za pokojnine (SIT)	indeks cen (K_t)	nove cene preračunane glede na K_t (SIT)
1983	31.514,00	1,404	39.427,61
1984	48.062,00	1,552	61.191,64
1985	81.710,00	1,793	109.716,62
1986	197.256,00	1,931	211.862,99
1987	521.528,00	2,306	488.555,61
1988	2.115.228,00	3,022	1.476.415,07
1989	48.028.814,00	14,06	20.758.395,89
1990	95.777.865,00	6,497	134.867.298,10
1991	293.606.108,00	2,177	293.606.108,00
1992	942.399.411,00	3,013	884.635.203,40
1993	1.809.819.465,82	1,323	1.170.372.374,10
1994	2.993.073.067,47	1,198	1.402.106.104,18
1995	4.330.058.860,27	1,126	1.578.771.473,30
1996	6.029.633.189,72	1,097	1.731.912.306,21
1997	7.721.352.472,22	1,091	1.889.516.326,08
1998	(ocena) 9.400.000.000,00	1,086	2.052.014.730,12

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998 in Statistični letopis RS, 1999.

Slika 2: Prikaz nominalne rasti rezerv sredstev za pokojnine po letih v novih cenah

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998 in Statistični letopis RS, 1999.

Slika 2 prikazuje nove primerljive cene med leti preračunane glede na indeks cen. Leto 1991 ima indeks 100, druge cene (rezerve za pokojnine) pa so primerljive s tem letom.

Leto 1990 se smatra kot prelomno, saj je imel Sklad rezervo sredstev zelo nizko, le 95.777.865,00 SIT. Sklad je to leto pričel delovati praktično od začetka in to na področju zagotavljanja sredstev za že pridobljene in pričakovane pravice članov. Kot vidimo, je v naslednjih letih rezerva strmo naraščala in po predvidevanjih podatkov, ki jih imam na razpolago, je konec leta 1998 presegla 9 milijard SIT.

V zvezi z zgornjimi podatki o rasti Skladovih pokojnin je potrebno omeniti, da se pokojnine izračunavajo glede na povprečno osnovo. Za njen izračun je potrebno upoštevati vso zavarovalno dobo in ne le deset najugodnejših let.

Sklad v sedanji obliki opravlja storitve prostovoljnega poklicnega zavarovanja in prostovoljnega kapitalskega zavarovanja.

Prostovoljno poklicno zavarovanje je zavarovanje, ki ga je Sklad sklepal od ustanovitve leta 1956 pa do maja 1996. To zavarovanje temelji na principih dokladnega kritja (medgeneracijske pogodbe). Takšna oblika zavarovanja je nastala, ker predpisi v bivši državi niso omogočali oblikovanja rezervacij za izplačevanje bodočih obveznosti (pokojnin) do zavarovancev. Zaradi tega Sklad za bodoče pravice zavarovancev za obdobje od njegove ustanovitve pa do 1990 nima oblikovanih potrebnih matematičnih rezervacij po kapitalskem principu. Od 1990 dalje pa je po uveljavitvi tržnih zakonitosti Sklad tudi za to vrsto zavarovanj pričel z intenzivnim oblikovanjem rezervacij.

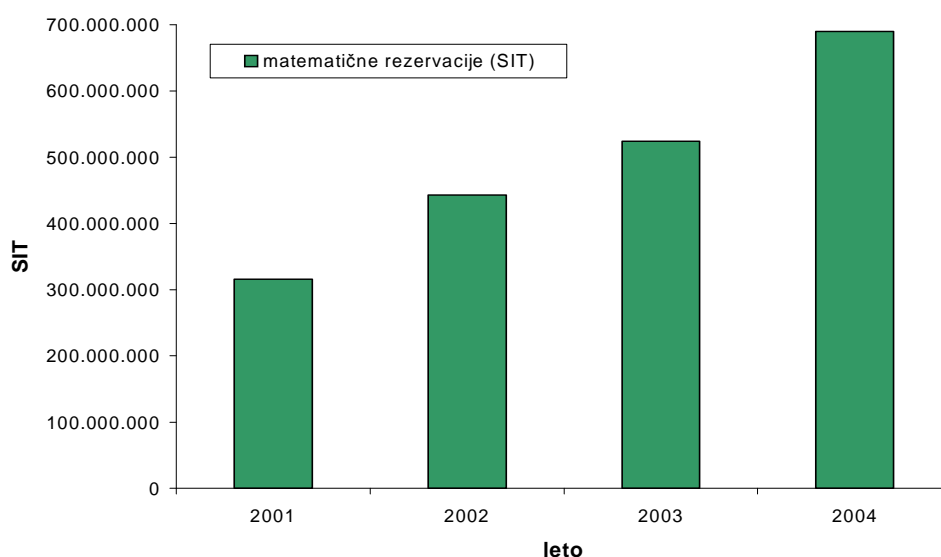
1996 je Sklad prenehal s sklepanjem poklicnih pokojninskih zavarovanj in ponudil zavarovancem novo vrsto prostovoljnega pokojninskega zavarovanja, ki temelji na kapitalskih osnovah - pokojninsko kapitalsko zavarovanje. Pokojninsko kapitalsko zavarovanje je Sklad pričel prodajati kot nadomestilo za poklicno pokojninsko zavarovanje. To zavarovanje je zasnovano na aktuarskih zakonitostih in predstavlja običajno življenjsko zavarovanje, za katerega ima Sklad oblikovane matematične rezervacije. Bistvena značilnost tega zavarovanja je, da je pravica zavarovanca - višina rente odvisna od višine mesečnega zavarovalnega prispevka oziroma premije, dobe plačevanja, spola, starosti, tablic smrtnosti, stroškov in rezultatov gospodarjenja s sredstvi.

Tabela 4: Matematične rezervacije za Kapitalsko pokojninsko zavarovanje

leto	matematične rezervacije (SIT)
2001	316.000.000
2002	443.000.000
2003	524.000.000
2004	690.000.000

Vir: Letna poročila Sklada obrtnikov in podjetnikov 2001, 2002, 2003, 2004.

Slika 3: Matematične rezervacije za Kapitalsko pokojninsko zavarovanje

Vir: Letna poročila Sklada obrtnikov in podjetnikov 2001, 2002, 2003, 2004.

Sklad oblikuje matematične rezervacije za Kapitalsko pokojninsko zavarovanje po aktuarskih predpisih, ki jih je odobrila Agencija za zavarovalni nadzor. Kot vidimo iz zgornje slike in tabele, se matematične rezervacije vsako leto povečujejo. Če pogledamo matematične rezervacije v letu 2004, ki so znašale 690 milijonov tolarjev, vidimo, da so bile za 108 milijonov tolarjev večje kot leto poprej.

Tabela 5: Podatki o poslovanju Sklada obrtnikov in podjetnikov v letu 2004 (SIT)

	leto 2004
premije - prispevki	1.343.228.000
pokojnine	1.955.690.000
prihodki od naložb	1.923.164.000
matematične rezervacije	21.535.326.000
povečanje rezervacij	1.659.580.000
kapital	523.370.000
št. zavarovancev	17.883.000
izstavljeni obračuni državi (2000-2005)	5.787.456.000

Vir: Sklad obrtnikov in podjetnikov, 2005.

V tabeli so prikazani podatki za leto 2004. Iz podatkov je razvidno, da je Sklad posloval pozitivno. Višina premij, ki jih je Sklad obračunal v tem letu, je primerna. Sklad je poslovno leto 2004 zaključil z 22,2 milijarde tolarjev sredstev. Pokojnine, ki se iz znanih razlogov neizpolnjevanja zakonskih obveznosti države do Sklada ne zvišujejo, se redno izplačujejo⁸.

⁸ Podrobno opisano v Sklad obrtnikov in podjetnikov, 2005.

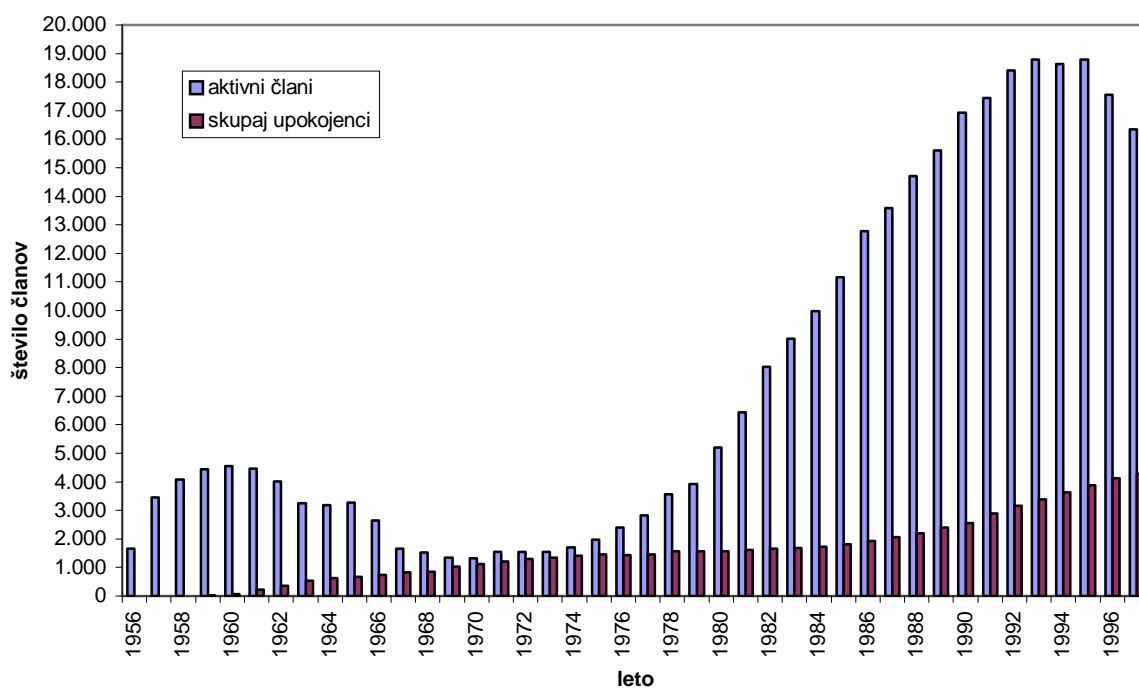
3.8 ČLANSTVO

Tabela 6: Gibanje članstva - aktivni in upokojeni od ustanovitve Sklada dalje

leto	aktivni člani	upokojeni			upokojeni skupaj	člani skupaj	št. aktivnih članov na 1 upokojenca
		starostni	invalidski	družinski			
1956	1.657	0	0	0	0	1.657	0,0
1957	3.453	0	0	0	0	3.453	0,0
1958	4.088	0	0	0	0	4.088	0,0
1959	4.434	0	30	0	30	4.464	147,8
1960	4.541	0	67	2	69	4.610	65,8
1961	4.471	114	99	3	216	4.687	20,7
1962	4.014	226	119	12	357	4.371	11,2
1963	3.248	344	152	45	541	3.789	6,0
1964	3.192	382	173	75	630	3.822	5,1
1965	3.284	409	174	92	675	3.959	4,9
1966	2.641	445	196	107	748	3.389	3,5
1967	1.649	495	204	136	835	2.484	2,0
1968	1.524	493	201	161	855	2.379	1,8
1969	1.338	635	208	182	1.025	2.363	1,3
1970	1.317	690	226	212	1.128	2.445	1,2
1971	1.556	744	237	234	1.215	2.771	1,3
1972	1.558	792	239	274	1.305	2.863	1,2
1973	1.540	817	241	290	1.348	2.888	1,1
1974	1.703	841	244	320	1.405	3.108	1,2
1975	1.969	871	245	340	1.456	3.425	1,4
1976	2.401	842	236	361	1.439	3.840	1,7
1977	2.821	833	234	388	1.455	4.276	1,9
1978	3.557	854	245	462	1.561	5.118	2,3
1979	3.924	859	233	480	1.572	5.496	2,5
1980	5.192	873	219	484	1.576	6.768	3,3
1981	6.446	870	220	514	1.604	8.050	4,0
1982	8.033	903	219	539	1.661	9.694	4,8
1983	9.005	907	216	550	1.673	10.678	5,4
1984	9.968	934	221	569	1.724	11.692	5,8
1985	11.160	978	238	592	1.808	12.968	6,2
1986	12.779	1.051	268	599	1.918	14.697	6,7
1987	13.584	1.121	308	623	2.052	15.636	6,6
1988	14.707	1.161	373	656	2.190	16.897	6,7
1989	15.610	1.283	436	689	2.408	18.018	6,5
1990	16.937	1.359	497	704	2.560	19.497	6,6
1991	17.449	1.527	620	738	2.885	20.334	6,0
1992	18.398	1.689	708	774	3.171	21.569	5,8
1993	18.779	1.799	777	802	3.378	22.157	5,6
1994	18.643	1.971	850	822	3.643	22.286	5,1
1995	18.783	2.132	889	852	3.873	22.656	4,8
1996	17.554	2.298	922	898	4.118	21.672	4,3
1997	16.335	2.412	954	924	4.290	20.625	3,8

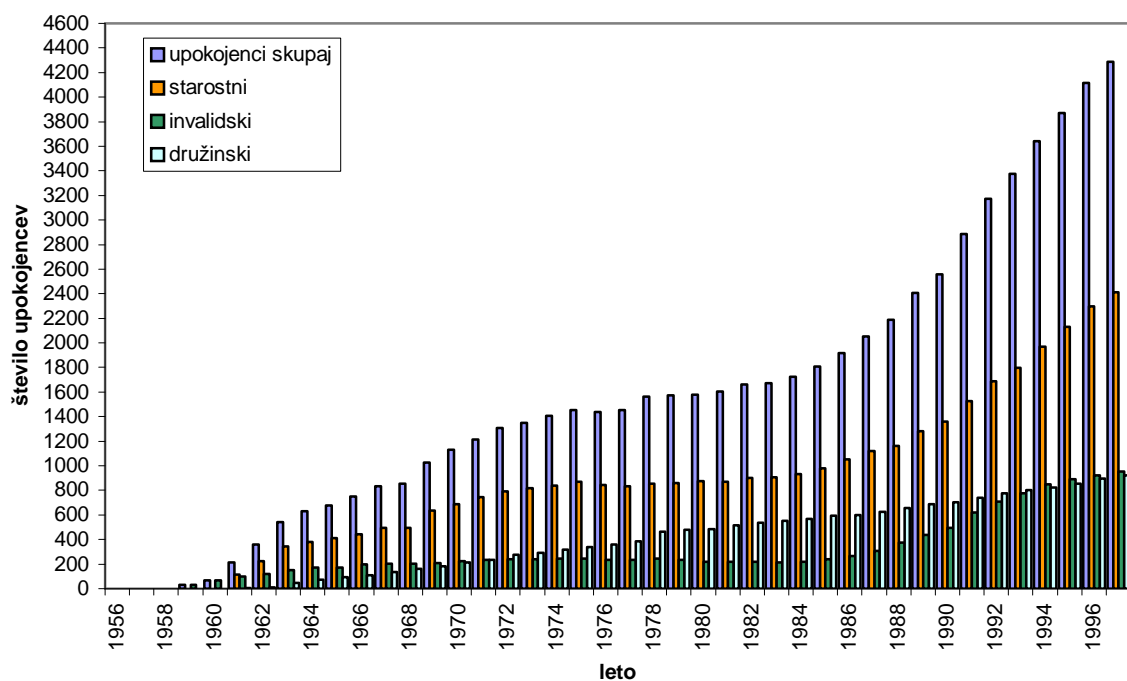
Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Slika 4: Članstvo Sklada po letih

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Slika 5: Upokojenci Sklada po letih glede na vrsto pokojnine

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Sklad je imel že od samega začetka delovanja pomembno socialno vlogo v slovenskem obrtništvu. Kot vidimo v tabeli 6, je Sklad že tretje leto po ustanovitvi (leta 1959) izplačeval že 30 invalidskih pokojnin mesečno, leta 1964 pa se je število upokojencev zvišalo na 630. Že leta 1969 je bilo več kot tisoč upokojencev (1025), čeprav je od ustanovitve Sklada minilo le 13 let. V naslednjih letih se je izplačilo pokojnin na osnovi generacijske solidarnosti samo še povečevalo in leta 1997 je bilo izplačanih že 4290 pokojnin. Omeniti je tudi potrebno zelo ugodno razmerje med številom aktivnih članov na enega upokojenca, saj je leta 1997 le-to znašalo 1 : 3,8.

Tabela 7: Analitični pregled članstva od leta 1980 dalje

leto	začetno stanje aktivnega članstva	novi člani	skupaj	osip				upokojenci	končno stanje aktivnega članstva	čisti letni prirast aktivnega članstva	stanje upokojencev 31.12.	stanje članstva skupaj 31.12.	razmerje aktivni:upokojenci	% letnega prirasta aktivnega članstva
				prekinitve	izstopi	skupaj	%							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
			2+3			5+6	7×100+4						10:12	11×100+2
1980	3.924	1.487	5.411	97	45	142	2,6	77	5.192	1.268	1.576	6.768	3,3:1	32,3
1981	5.192	1.896	7.088	289	157	446	6,3	87	6.555	1.363	1.604	8.159	4,1:1	26,2
1982	6.555	1.803	8.358	83	48	131	1,6	85	8.142	1.587	1.661	9.803	4,9:1	24,2
1983	8.142	1.541	9.683	315	151	466	4,8	103	9.114	972	1.673	10.787	5,4:1	11,9
1984	9.114	1.582	10.696	418	158	576	4,7	113	10.007	963	1.724	11.731	5,8:1	9,8
1985	10.007	1.728	11.735	216	131	347	3,5	119	11.269	1.192	1.808	13.077	6,2:1	12,6
1986	11.269	2.341	13.610	334	177	511	3,8	211	12.888	1.619	1.918	14.806	6,7:1	14,3
1987	12.888	1.673	14.561	401	299	700	4,8	168	13.693	805	2.052	15.745	6,7:1	6,2
1988	13.693	1.737	15.430	400	135	535	3,5	188	14.707	1.014	2.190	16.897	6,7:1	7,4
1989	14.707	2.068	16.775	609	289	898	5,4	267	15.610	903	2.408	18.018	6,5:1	6,1
1990	15.610	2.207	17.817	438	206	644	3,6	236	16.937	1.327	2.560	19.497	6,6:1	8,5
1991	16.937	1.790	18.727	632	235	867	4,9	361	17.499	512	2.885	20.384	6,0:1	3
1992	17.449	2.297	19.746	746	269	1.015	5,1	333	18.398	949	3.171	21.569	5,8:1	5,4
1993	18.398	1.821	20.219	663	432	1.095	5,4	345	18.779	381	3.378	22.157	5,6:1	2,1
1994	18.779	1.356	20.135	707	445	1.152	5,7	340	18.643	-136	3.643	22.286	5,1:1	-0,7
1995	18.643	1.534	20.177	565	508	1.073	5,3	321	18.783	140	3.873	22.656	4,8:1	0,8
1996	18.783	490	19.273	856	555	1.411	7,3	308	17.554	-1.229	4.118	21.672	4,3:1	-6,5
1997	17.554	85	17.639	502	479	981	5,6	323	16.335	-1.219	4.290	20.625	3,8:1	-6,9

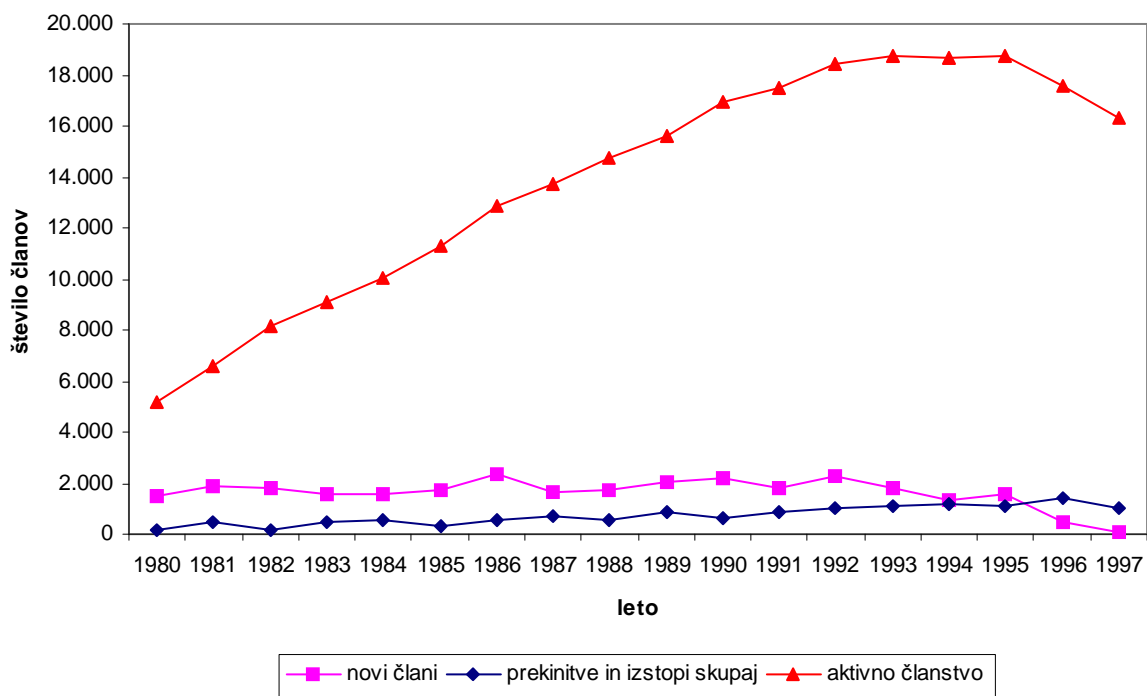
Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Tabela 8: Pregled članstva po reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja

št. članov	2001	2002	2003	2004
prostovoljno poklicno zavarovanje	19.322	18.666	17.991	16.970
prostovoljno kapitalsko zavarovanje	1.261	1.079	1.003	913
skupaj	20.583	19.745	18.994	17.883

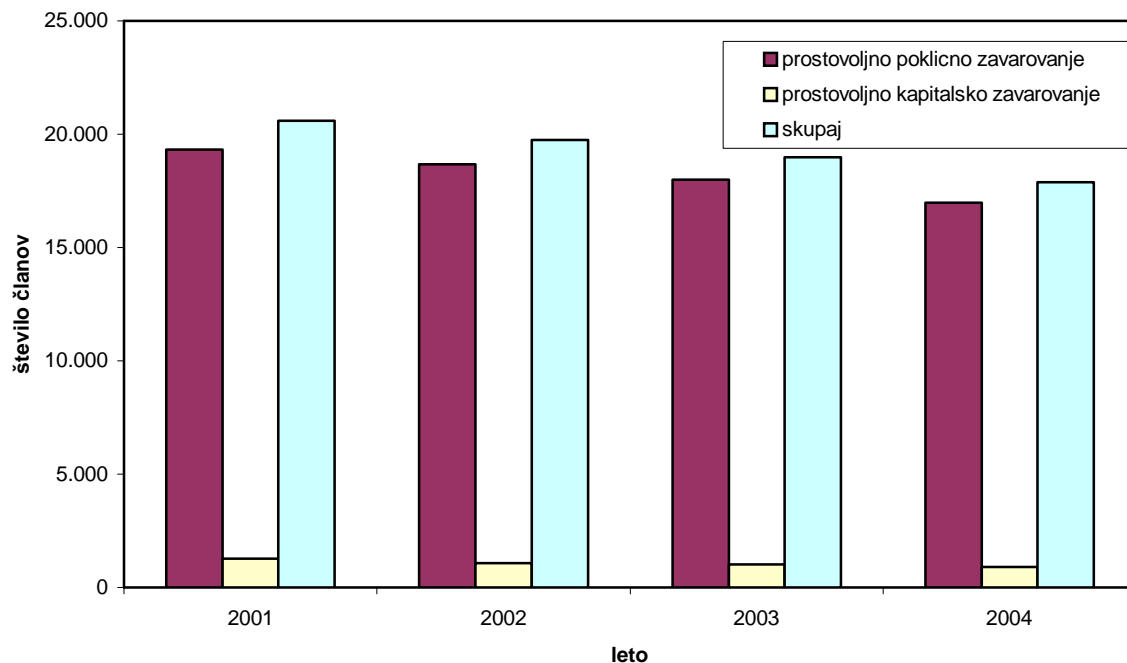
Vir: Letna poročila Sklada obrtnikov in podjetnikov 2001, 2002, 2003, 2004.

Slika 6: Grafični prikaz gibanja članstva

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Slika 7: Pregled članstva po reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja

Vir: Letna poročila Sklada obrtnikov in podjetnikov 2001, 2002, 2003, 2004.

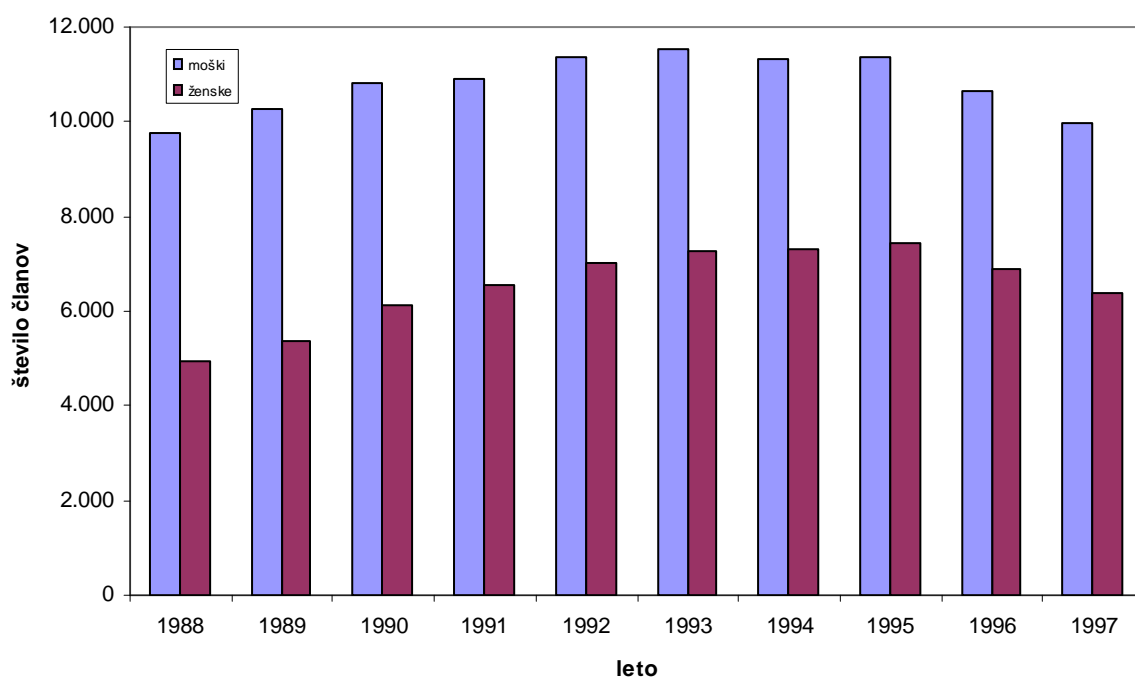
Skupno število članov se je v letu 2004 zmanjšalo za 1.111 članov. Povečanje števila izstopov se pripisuje javnim informacijam o priključitvi Sklada h Kapitalski družbi.

Tabela 9: Struktura aktivnega članstva Sklada po spolu

leto	moški	ženske	skupaj
1988	9.766	4.941	14.707
1989	10.255	5.355	15.610
1990	10.816	6.121	16.937
1991	10.918	6.531	17.449
1992	11.385	7.013	18.398
1993	11.520	7.259	18.779
1994	11.344	7.299	18.643
1995	11.366	7.417	18.783
1996	10.654	6.900	17.554
1997	9.968	6.367	16.335

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Slika 8: Struktura aktivnega članstva

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

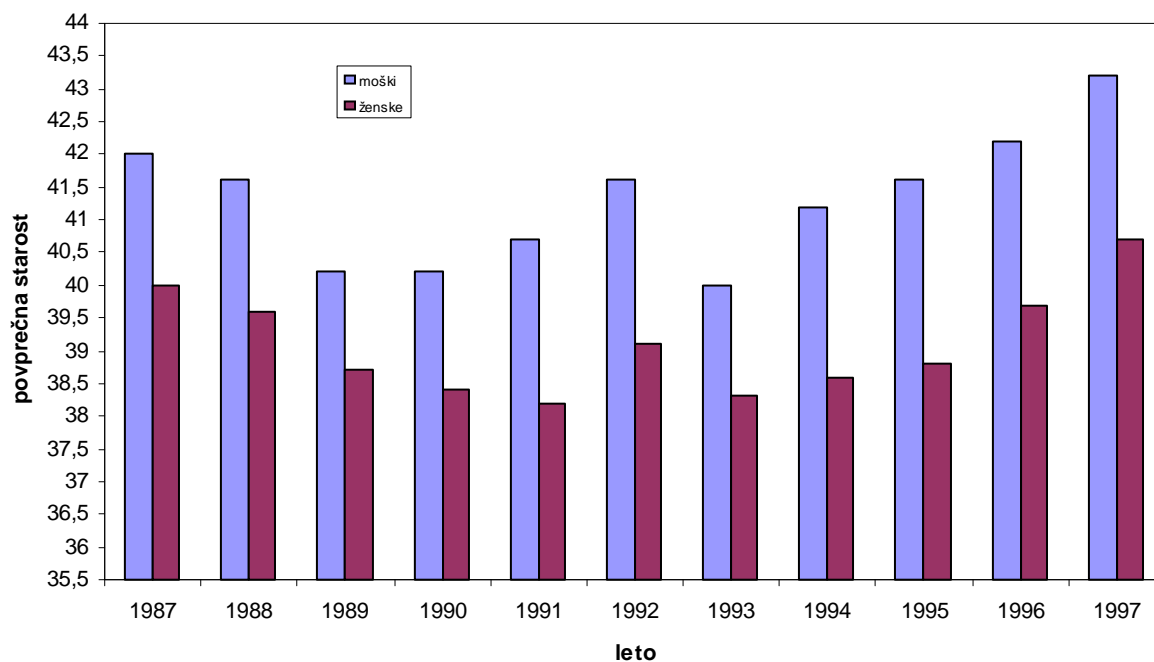
Iz zgornjih podatkov vidimo, da je število aktivnih moških članov v Skladu vsaj za tretjino večje od števila aktivnih žensk, odvisno od posameznega leta. Iz tega lahko sklepamo, da se za obrtniško delo odloči več moških kot žensk.

Tabela 10: Povprečna starost aktivnega članstva Sklada

leto	moški	ženske	skupaj
1987	42	40	41,3
1988	41,6	39,6	40,9
1989	40,2	38,7	39,7
1990	40,2	38,4	39,5
1991	40,7	38,2	39,8
1992	41,6	39,1	40,6
1993	40	38,3	39,4
1994	41,2	38,6	40,2
1995	41,6	38,8	40,5
1996	42,2	39,7	41,2
1997	43,2	40,7	42,3

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Slika 9: Povprečna starost aktivnega članstva Sklada

Vir: Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998.

Povprečna starost v Skladu je okoli 40 let. Po danih podatkih opazimo, da se starost v zadnjem času tako med moškimi kakor tudi med ženskami, z leti zvišuje.

3.9 PREREGISTRACIJA SKLADA V ZAVAROVALNICO

Kot sem že omenila, se je po uveljavitvi Zakona o zavarovalnicah leta 1994 Sklad skušal preoblikovati v zavarovalnico. Pogoj za preoblikovanje Sklada v zavarovalnico pa je bilo

oblikovanje matematične rezerve. Sklad je že leta 1992 začel postopno polniti matematično rezervo.

Zaradi narave pokojninskih zavarovanj, ki so namenjena zavarovancem za zagotavljanje sredstev za življenje izven aktivne dobe, Skladovega prostovoljnega pokojninskega zavarovanja ni bilo mogoče prevrednotiti v skladu z novo nastalimi razmerami po vzoru zavarovalnic, ker Sklad še vedno zagotavlja za mnoge predvsem starejše obrtnike ali njihove še živeče zakonce, določeno socialno varnost. Za nekatere je celo edini vir za preživetje (Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, september 1998, str. 13).

Razmere na slovenskem trgu se zaradi vsevečje konkurence zavarovalnic zaostrejejo, zato Sklad postaja v obstoječem pravnem statutu v novo nastalih razmerah vse manj konkurenčen za nove zavarovance.

Občni zbor Sklada je maja 1996 sprejel sklep, da se do sprejema ustreznih predpisov, ki bodo urejali opravljanje prostovoljnega pokojninskega zavarovanja, Sklad poizkusi registrirati na podlagi Zakona o zavarovalnicah, čeprav zavarovalnica nikoli ni bil. Pripravljen je bil tudi predlog statuta za preregistracijo Sklada v zavarovalnico za vzajemno zavarovanje in sanacijski program. Sklad bi v deset do petnajstih letih skušal zagotoviti manjkajočo matematično rezervo, ki je pogoj za izdajo soglasja za registracijo. V mesecu oktobru 1996 je bil sklican sestanek na sedežu Urada za zavarovalni nadzor pri Ministrstvu za finance, čigar namen je bil prediskutirati katere podatke in dokumente je potrebno še pripraviti, da bi bilo v čim krajšem času izdano dovoljenje za vpis Sklada v register zavarovalnic. Sklad je pričakoval pozitiven odgovor, vendar je direktor Urada Sklad obvestil, da zaprosenega soglasja ni mogoče izdati na podlagi sanacijskega programa, ampak samo v primeru, da prosilec (torej Sklad), izpolnjuje vse z zakonom predpisane pogoje. To pomeni, da mora razpolagati tudi ali predvsem z ustrezno visoko matematično rezervo za že pridobljene in pričakovane pravice članov iz prejšnjega obdobja.

Od tega trenutka dalje so postali vsi sklepi in pripravljenost v organih Sklada brezpredmetni, saj je povsem jasno, da Sklad potrebne matematične rezerve ni imel. Postavlja se nam tudi vprašanje, če bi jo tudi v primeru soglasja za registracijo s sanacijo sploh kdaj dosegel. Za nadaljnje delovanje Sklada je potrebna pomoč države.

To pomeni, da Skladovega poslovanja ni mogoče uskladiti z Zakonom o zavarovalnicah brez dodatnih sredstev v višini manjkajoče matematične rezerve, ki jih zahtevajo zavarovalno strokovna pravila zagotavljanja rezerv v zavarovalnici. Probleme Sklada in njegovega nadaljnega poslovanja torej ni mogoče reševati v okviru zavarovalniškega zakona brez rešitve zagotavljanja izvrševanja dosedanjih pravic članom Sklada iz drugih virov (Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998, str. 14). Zato je

potrebno Sklad sanirati v okviru reforme pokojninskega sistema Republike Slovenije. V tem primeru je potrebno upoštevati, v kakšnih razmerah in iz katerih razlogov je bil Sklad ustanovljen, njegovo vlogo za obstoj slovenskega obrtništva in dejstvo, da je bilo pokojninsko zavarovanje obrtnikov in njihovih družinskih članov pri Skladu edina možna oblika pokojninskega zavarovanja, dokler se ni uveljavil Zakon o združenem delu.

3.10 PRAVNI STATUS SKLADA

Skład obrtnikov je pravna oseba, ki je ustanovljena za opravljanje storitev prostovoljnega pokojninskega in invalidskega zavarovanja samostojnih podjetnikov, samozaposlenih, njihovih družinskih članov in pri njih zaposlenih delavcev (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 2004, 382. člen).

Po mnenju nekaterih pravnih strokovnjakov ni pravne podlage, da se Skład na prisilen način likvidira z aktom države, glede na to, da ni registriran in pravno gledano nima statusa pravne osebe. Sklep o likvidaciji lahko sprejme le pristojni organ upravljanja Sklada, pri čemer se sredstva Sklada razdelijo med upravičence po načelih sorazmernosti pravic oziroma prispevkov. Problematiko Sklada bo glede na število članov (zavarovancev), družbeno pomembnost in določeno odgovornost države, da je z zakonom omogočila ustanovitev takšnega sklada, ni pa ga pravno uredila, mogoče reševati le v okviru pokojninske reforme (Skład za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, 1998, str. 15).

3.11 UGOTOVITVE

Kot smo skozi celotno poglavje spoznali, je Skład doživljal vzpone in padce v odvisnosti spreminjanja okoliščin v katerih je deloval.

Na njegove poslovne rezultate so vplivali različni dejavniki, kot so ekonomsko okolje, politične razmere in monetarni sistem. Največji vpliv je imel monetarni sistem z zelo visoko inflacijo.

Upoštevati je tudi potrebno, da je bil Skład ustanovljen kot alternativna možnost za pokojninsko zavarovanje slovenskih obrtnikov, saj jim takratna zakonodaja ni omogočila, da bi se enakopravno vključili v obvezno pokojninsko zavarovanje skupaj z drugimi zaposlenimi. Tako je razumljivo, da so bili Skladovi pogoji skoraj enaki kot pogoji za obvezno pokojninsko zavarovanje, saj so tako določali predpisi države. Rezultati Sklada niso mogli biti bistveno boljši od rezultatov obveznega pokojninskega zavarovanja, dokler ni bil sprejet Zakon o združenem delu.

Skład je izboljšal svoje finančno stanje predvsem po letu 1990 in je bil v naslednjih nekaj letih v boljšem položaju kot katerakoli zavarovalna organizacija s tako dolgim stažem

delovanja, saj je tekoče pokrival obveznosti do svojih članov. Zavarovalnice so namreč vsa svoja premoženja, ki so bila sklenjena v bivši državi, razveljavile in 1990 pričele sklepati nova zavarovanja, ZPIZ pa brez proračuna ne more pokrivati tekočih mesečnih obveznosti do upokojencev.

V takih okoliščinah je nesprejemljivo postavljati Sklad pred dejstvo, da se mora sanirati sam, če hoče svoje poslovanje uskladiti s predpisi slovenske države. Dejstvo je, da je Sklad skozi preteklih 40 let delil, če že ne enako pa zelo podobno usodo kot ZPIZ, pa vendar nikomur niti na misel ne pride, da bi takšne pogoje kot Skladu postavljali tudi ZPIZ-u. Dejstvo je, da je Skladovo zavarovanje prostovoljno, ravno tako pa je bilo dolga leta za mnoge obrtnike tudi edino možno zavarovanje (Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov Slovenije, september 1998, str. 15).

4 NESOGLASJA MED DRŽAVO IN SKLADOM

Kot sem že omenila je bil Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov ustanovljen že leta 1956, danes po 49 letih pa igra še zmeraj pomembno vlogo pri zagotavljanju zdravstvene in socialne varnosti obrtnikov, vendar pa mu zdaj država zaradi neizpolnjevanja zakonskih obveznosti grozi z ukinitvijo.

Začetek zgodbe sega v leto 2000, ko se je tedanji Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov z novim Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999 (ZPIZ-1, Uradni list RS, št. 106/00) preoblikoval v današnji Sklad obrtnikov in podjetnikov (SOP). Sklad je več let deloval podobno kot Zavod za socialno zavarovanje, kot nekakšen "vzporeden" zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

4.1 OBRTNIKI OSTALI SKORAJ BREZ POKOJNIN

Po desetih letih delovanja Sklada in po spremenjenih zakonskih predpisih so se morali tudi obrtniki obvezno zdravstveno in pokojninsko zavarovati pri državnem zavodu. Sklad je zato takrat izvajal le še prostovoljno pokojninsko zavarovanje. Ker zavarovanci pri Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje niso mogli uveljavljati pravic do kakršnekoli pokojnine, če niso vsaj 15 let plačevali pokojninsko dobo, so vsi tisti, ki so imeli manj plačane zavarovalne dobe, nadaljevali z vplačevanjem v Sklad, saj bi drugače ostali brez državne in brez Skladove pokojnine. Obrtniki so takrat imeli dve možnosti: prenesti vložena sredstva, katera so jih prej vlagali v Sklad, v ZPIZ, ali pa plačevati zavarovalne prispevke obema. Tako je bilo približno do 1990, ko je imel Sklad 19.497 zavarovancev, od tega 2.560 upokojencev. Večina jih še danes v Sklad redno plačuje, saj je imel Sklad v letu 2004 17.883 članov.

4.2 SPORNE REZERVACIJE

Zadeve so se spremenile leta 1999, ko je bil sprejet nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je v Sloveniji uzakonil dodatno pokojninsko zavarovanje po tržnih principih. Že od samega začetka je Sklad deloval po dokladnem sistemu financiranja. Vendar po osamosvojitvi Slovenije v tržnokapitalističnih razmerah bi dokladni sistem financiranja trajno in normalno deloval samo, če bi za njega jamčila država oziroma bi Sklad dobival sredstva iz njenega proračuna. Zato je vodstvo Sklada takoj po letu 1990 pričelo s finančno samosancijjo. Leta 1992 so opustili dokladni sistem financiranja in začeli z naložbenim, začeli pa so tudi z oblikovanjem lastnih rezervacij.

Gospod Štefančič, predsednik Sklada, je za Večer (Ivanič, 2004) povedal, da so doseženi rezultati dobri, saj so se rezervacije za izplačevanje prihodnjih pokojnin do konca leta 2003 zvišale nad 20 milijard tolarjev. Kljub temu da Sklad razpolaga s tako visoko vsoto denarja, namenjeno za izplačevanje bodočih pokojnin, po kriterijih zavarovalno-tehnične matematike to še vedno ni dovolj.

Vodstvo Sklada je že pred sprejemom Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vedelo, da s samostojnimi ukrepi ne bo mogoče zagotoviti finančnih rezervacij. Zato je takratnega ministra za delo, družino in socialne zadeve Toneta Ropa opozorilo, da je treba Sklad finančno sanirati, vendar z državno pomočjo, tako kot so se sanirale banke in druge finančne ustanove. Sklad je do leta 1983 opravljal funkcijo vzporednega obrtniškega ZPIZ-a, zato bi ga bilo potrebno tudi obravnavati enako oziroma vsaj podobno kot država obravnava ZPIZ.

Opozorila glavnih v Skladu so zalegla, saj je v 232. členu Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju⁹ iz leta 1999 zapisano, da Republika Slovenija zagotavlja sredstva iz državnega proračuna za upokojene člane sklada obrtnikov, ki so pridobili pravice do skladove pokojnine na podlagi obdobja zavarovanja do uvedbe skladovega zavarovanja, pa do 1. januarja 1983- do zneska minimalne pokojnine. Omenjeni zakon je med drugim državi določal, da mora plačati razliko do minimalne pokojnine več kot 7.000 članom Sklada, ki so vanj vstopili pred letom 1983. Ti so namreč pridobili pravico do minimalne pokojnine iz Sklada še v času, ko je Sklad deloval še kot neke vrste vzporedni ZPIZ na dokladnem sistemu.

Pomembno je tudi dejstvo, da je Sklad do sedaj redno izplačeval pokojnine in če ne bo dobil niti tolarja, lahko to počne še nadaljnjih 10 do 15 let, odvisno od višine dosežene obrestne mere in nekaterih drugih dejavnikov, na katere Sklad nima vpliva. Zaradi neurejenih razmer Sklad izgublja ugled, kar pomeni tudi veliko materialno škodo.

⁹ Podrobno je opisano v Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1), Uradni list RS, št. 106/00, 232. člen.

4.3 MANJKA OD 25 DO 30 MILIJARD TOLARJEV

Uprava Sklada je bila prepričana, da bo s sprejetjem omenjenega zakona prišlo do njegove sanacije, vendar se je vse zapletlo pri njeni realizaciji. Državni predstavniki, ministri in predsedniki prejšnjih vlad so Sklad prepričevali, naj se priključi Kapitalski družbi (KAD), ki je v 100 odstotni lasti države in je nastala z odprodajo družbenega premoženja, njen denar pa je namenjen tudi za zagotavljanje dodatnih sredstev ZPIZ-a. Na skupščini Sklada, ki je bila 2003 leta, pa so sprejeli stališče, da je večina članov proti pripojitvi Sklada KAD-u in da naj Sklad tudi v prihodnje ostane samostojen.

Takratni vladni predstavniki naj bi se izgovarjali, da jim za sanacijo Sklada primanjkuje proračunskega denarja, zato je tako za državo kot za Sklad najboljša rešitev, da se Sklad priključi KAD-u. To bi pomenilo, da Sklada, ki je desetletja več ali manj uspešno deloval, ne bo več.

Izračuni Sklada, ki so bili narejeni na podlagi podatkov o seznamu naložb in lastnikih v sredini leta 2003, so nekoliko drugačni od vladnih. "Če za izplačila obveznosti po 232. členu upoštevamo, da mora država po zavarovalniško oblikovati rezervacije s tehnično obrestno mero v višini 3,25 odstotka, potem celotna obveznost države znaša skupaj s potrebnimi rezervacijami in zapadlimi obveznostmi 30,7 milijard tolarjev," so izračunali na Skladu (Cirman, 2004g). Vlada pa na drugi strani kot aktuarsko ustrezen¹⁰ ocenjuje predlog KAD-a, po katerem bi država morala plačati 25 milijard tolarjev obveznosti, torej za več kot 5 milijard tolarjev manj od predloga Sklada. Pomenljivo je, da KAD-ov predlog predvideva ukinitvev Sklada in zmanjšanje pravic zavarovancev. V KAD-u bi se izgubilo kar 20 milijard tolarjev Skladovih zasebnih sredstev.

Postavlja se vprašanje, kakšna bi bila najustreznejša rešitev za Sklad in seveda za njegove zavarovance. Na skupščini Sklada leta 2003 je bilo sprejeto stališče, da je članom Sklada vseeno, kako bi se pokrivalo obveznosti iz Sklada (ali iz proračuna ali iz KAD-a). Vendar če ni možno, da se na Skladov račun nakaže denar, naj država prenese na KAD tiste upokojence, za katere Sklad nima ustreznih denarnih rezervacij.

"Predpostavljajmo, da država Skladu vrne sredstva rezervacij aktivnih članov, ki plačujejo zavarovalne prispevke, v preteklih letih porabljene za izplačevanje pokojnin tistim upokojencem, za katere bi sredstva zakonsko morala zagotoviti država. Če razpoložljivim sredstvom (20 milijard tolarjev) prištejemo še omenjeno vračilo države, bi zadoščalo, da bi Sklad do preostalih članov lahko izpolnil vse obveznosti," je povedal Štefančič za Večer (Ivanič, 2004).

¹⁰ Izpolnjevanje finančnih zahtev do članov.

Dušan Mramor, takratni finančni minister, je sredi leta 2003 na poslansko vprašanje, zakaj vlada ne poravna z zakonom določenih obveznosti, odgovoril, da tega niso storili, ker naj sredstva, ki jih zahteva Sklad, ne bi zadoščala za aktuarsko ustreznost. To bi pomenilo, da Sklad ne bo saniran. Sklad je januarja 2004 obvestil takratnega finančnega ministra Mramorja, da po Skladovih trditvah njegovi izračuni ne držijo, zato je bil sprejet tudi dogovor, da Skladove izračune preveri še Agencija za zavarovalni nadzor (AZN). Po dolgo pričakovanih izračunih Agencije za zavarovalni nadzor in ob upoštevanju pravnega mnenja inštituta, je le-ta ugotovila, da ima država za dokapitalizacijo Sklada skupaj 934 milijonov tolarjev obveznosti¹¹.

4.4 SKLAD TOŽIL DRŽAVO

Sklad je že leta 2002 tožil državo zaradi neizpolnjevanja zakonskih obveznosti, saj je državi izstavljal račune, le-ta pa jih je le delno ali sploh ne plačevala. Oktobra 2003 je sodišče z delno sodbo odločilo, da država Skladu samo v prvem obroku dolguje 470 milijonov tolarjev brez zamudnih obresti, dolg pa se zaradi neplačanih obveznosti še povečuje. Država se je na sodbo pritožila. V pritožbi se sklicuje na domnevno sporni status Sklada, saj Sklad ni vpisan v sodni register, zato tudi ni bil podvržen nadzoru. Njegovi upravljalci pa trdijo, da je vpisan v sodni register in deluje po veljavni zakonodaji. Sklad tudi jamči z vsem svojim premoženjem v okviru zakonskih določb, tako kot vse pokojninske družbe, ki so na trgu. Skladu tudi ni jasno, kako lahko država trdi, da ni podvržen nadzoru, saj njegovo poslovanje nadzira minister za delo, davčna uprava in Agencija za zavarovalni nadzor.

Država si interpretira 232. člen Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999 tako, da mora država poravnala razliko le tistim zavarovancem, ki pri Skladu prejemajo pokojnino, manjšo od minimalne, pri Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) pa je ne prejemajo. Nekdo, ki pri ZPIZ-u pokojnino že ima, je od države ne more dobiti še enkrat pri Skladu.

Novo pravno mnenje občutno zmanjšuje znesek denarja, ki ga je država dolžna poravnati Skladu. Po Skladovih podatkih kriterijem pravnega mnenja zadostuje le 430 skladovih zavarovancev, ki so pridobili pravico do Skladove pokojnine pred letom 1983. Kar 4517 zavarovancev Sklada namreč skupaj s skladovo pokojnino prejema več od minimalne pokojnine, 33.000 tolarjev po primerjalnem kriteriju. Država si je po tem pravnem mnenju zmanjšala obveznosti iz 25 milijard tolarjev (po prejšnjih KAD-ovih izračunih) na le 934 milijonov tolarjev. Uprava Sklada meni, da država s svojim predlogom po štirih letih reinterpretira zakonodajo, ki jo je sama sprejela in da se najnovejša razlaga takratnega ministrstva za finance močno razlikuje od zakona iz leta 1999.

¹¹ Podrobno je opisano v Večeru (Ivanič, 2004).

Nekdanji sekretar na ministrstvu za delo Marko Štrovs meni, da se želi ministrstvo izogniti plačilu obveznosti. Z vidika zavarovancev pri Skladu je to tipičen primer zlorabe, saj so ljudje vplačevali v Sklad ob predpostavki, da se njegova zasnova ne bo spremenila (Cirman, 2004b).

4.5 RAZLIČNI POGLEDI ČLANOV ZNOTRAJ SKLADOVE SKUPŠČINE

Čeprav se je že leta 2003 govorilo, da naj se Sklad pripoji h KAD-u, so člani njegove skupščine o tem resneje razpravljali šele maja in junija 2004. Maja istega leta je takratni minister Mramor ponovil znana stališča države do zapletov s sanacijo Sklada, s katerim se država brez vidnejših rezultatov ukvarja že več let. Mramor pravi, da Sklad do sedaj ni bil nadzorovan in nima pogojev za preoblikovanje. Agencija za zavarovalni nadzor tudi ni izdala pozitivnega aktuarskega mnenja, ker Sklad nima dovolj premoženja in pritoka sredstev. Najboljša rešitev za zavarovance je še zmeraj pripojitev Sklada KAD-u, saj pomeni dokapitalizacijo Sklada s 15 milijardami tolarjev, nadzor in ustrezno oblikovanje kritja za obstoječe upokojujence Sklada ter ustrezno zagotovitev sredstev za tiste obveznosti, ki jih ima država do Sklada. Priznal je tudi, da se bodo zavarovanci Sklada v vsakem primeru morali sprijazniti z znižanjem pravic in premij. Vzrok za to pa je neusklajenost med plačanimi prispevki, premoženjem Sklada in pravicami zavarovancev. Zagotovil je tudi, da bodo zavarovanci najmanj izgubili, če se bo Sklad pripojil KAD-u. V primeru, da bo skupščina Sklada zavrnila predlog ministra, se bodo pravice in premije zavarovancev namesto za 25 zmanjšale tudi do 50 odstotkov.

2. junija 2004 je predsednik uprave Sklada Jože Štefančič potrdil izstop iz pogajalske skupine Sklada obrtnikov in podjetnikov. Odstopil je tudi drugi član uprave Bojan Jean. Za Delo (Cirman, 2004p) sta povedala, da zdaj, ko še niso izčrpana vsa pravna sredstva, ne moreta soglašati z ukinitvijo Sklada, ne da bi vedela zakaj. Posvetila se bosta le poslom uprave, saj sta ocenila, da njuno aktivno soodločanje v pogajalski skupini trenutno ni primerno; še posebej, ker z vidika njune moralne in kazenske odgovornosti do zavarovancev ne smeta biti zraven pri sprejemanju kakršnihkoli odločitev, ki bi zavarovancem kot lastnikom lahko škodovale.

Na majski skupščini leta 2004, o tem kaj bo Sklad ukrenil, ni bilo še nič dogovorjenega, po seji 21. junija 2004 pa se je videlo, da se je še enkrat pokazala razcepljenost članov skupščine na zagovornike samostojnosti Sklada in na zagovornike k njegovi pripojitvi KAD-u.

Predsednik skupščine Sklada Janij Kavtičnik in takratni predsednik vlade Anton Rop sta samo nekaj dni pred novo skupščino Sklada imela sestanek. Kavtičnik se je strinjal s takratnim predsednikom vlade, da je vladni predlog pripojitve Sklada h KAD-u z nekaj popravki, najboljša možna rešitev za sanacijo Sklada, saj kot je Kavtičnik na kratko povzel za Delo (Cirman, 2004o), "že štiri leta čepimo na mestu". V tem predlogu ne gre za

priključitev Sklada KAD-u, ampak le za tehnično pripojitev. To pomeni, da si država ne bo pripojila Skladovih sredstev. Edina sprememba je, da bodo sredstva zavarovancev poslej na osebnih računih aktivnih zavarovancev v vzajemnem skladu in upokojencev v kritnem skladu. Kavtičnik je pri predsedniku vlade iztržil več - 18,2 milijarde tolarjev, kar naj bi pomenilo, da bi upokojenci iz naslova Sklada po pripojitvi h KAD-u še vedno dobili za 22 odstotkov nižje pokojnine, kot znašajo sedaj, vendar še zmeraj za 6 odstotkov višje kot po prvem predlogu.

V Skladu so se burno odzvali na nov predlog. Po štirih urah razprave so se zavarovanci z 11 glasovi od 18 navzočih predstavnikov zavarovancev odločili, da bodo Ropov predlog sprejeli kot izhodišče za nadaljevanje aktivnosti v zvezi s financiranjem sanacije in preoblikovanjem Sklada. KAD bi morala tako v enem mesecu pripraviti skrben pregled poslovanja Sklada, ministrstvo za finance pa v najkrajšem času pripraviti zakon, ki bo omogočil takšno preoblikovanje. Pripojitev zasebnega Sklada KAD-u po zdajšnji zakonodaji ni mogoča. Zavarovanci pa bodo pred podpisom pogodbe o pripojitvi še enkrat glasovali o njej.

Kaj predvideva vladni predlog sanacije Sklada (Cirman, 2004h):

- dosednji Sklad obrtnikov in podjetnikov (SOP) preneha obstajati kot pravna oseba, zamenjata pa ga dva sklada: vzajemni pokojninski sklad SOP-a, v katerega se na osebne račune aktivnih zavarovancev prenese sredstva iz SOP-a in del dodatnih sredstev, ki jih zagotovi država, ter kritni sklad SOP-a, v katerem upokojenci SOP-a pridobijo police rentnega zavarovanja za del sredstev iz SOP-a in del dodatnih sredstev, ki jih zagotovi država. Upokojenim zavarovancem se odmeri zajamčena višina pokojnine, ki predstavlja neposredno terjatev do kritnega sklada;
- upravljalске obveznosti, pravice in dolžnosti do obeh skladov prevzame KAD, ki zagotovi tudi ustrezen jamstveni kapital in skrbno pregleda poslovanje sklada;
- dosedanje storitve, ki jih ponuja SOP, zamenjajo nove varčevalne in zavarovalne pokojninske storitve, ki jih bosta ponujala oba sklada;
- KAD zagotavlja članom obeh skladov sodelovanje pri upravljanju z oblikovanjem "odbora članov SOP-a", v katerem bo sedelo od pet do deset članov. Ti bodo lahko med drugim dajali mnenje k letnemu poročilu obeh skladov in poročilom upravljalca o tveganjih.

4.6 DRŽAVA MORALA PLAČATI

Od junijske skupščine 2004 se pri sanaciji Sklada oziroma pri morebitnem preoblikovanju Sklada ni še nič spremenilo. Spremembe so se zgodile konec septembra, saj je morala država Skladu obrtnikov in podjetnikov do 10. oktobra 2004 poleg 464,4 milijonov tolarjev obveznosti plačati še skoraj 315 milijonov tolarjev zakonskih zamudnih obresti za tri leta. Ker pa je Sklad takratnemu finančnemu ministrstvu vseskozi pošiljal tudi račune za poravnavo obveznosti med letoma 2001 in 2003, bi morala država po podatkih iz Dela

(Cirman, 2004), upoštevajoč kriterij, po katerem mora delu zavarovancev poravnati razliko od zajamčene dodatne pokojnine, plačati še 3 milijarde tolarjev.

Za zavarovance Sklada obrtnikov in podjetnikov, ki jim je še pred kratkim grozilo, da se bodo z državno reformo poslovili od dodatnih pokojnin, je razplet, ki se je po sodiščih zavlačeval tri leta, pomemben, a verjetno prepozen. Njihovi predstavniki v Skladovi skupščini so se že odločili pripojiti KAD-u. Ker niso imeli nobene dobre izbire, so sprejeli "dobronameren" predlog takratnega predsednika vlade Ropa, ki jim je ponudil kar precej milijard manj, kot bi jim sicer pripadlo po nadaljevanju pravednosti. Po njihovem mnenju naj bi takratno ministrstvo za finance že pripravljalo zakon, ki bo omogočil pripojitev zasebnega sklada h KAD-u.

"Če bo Sklad šel do konca in iztržil še preostale obveznosti do države, lahko brez težav ostane samostojna pravna oseba. Glede na zakonodajo drugačna odločitev sodišča sploh ni bila mogoča, kar bi vlada morala vedeti. Z rešitvijo je zavlačevala, medtem pa je Sklad, znan po dobrem poslovanju, postavila v nemogoč položaj," je povedal za Delo Marko Štrovs (Cirman, 2004).

Država je 8. oktobra 2004 poravnala 724,8 milijona tolarjev obveznosti, ki jih je v skladu s sodbo višjega sodišča dolgovala Skladu. Ta sredstva bodo vključena v premoženje Sklada, o celotnem premoženju pa se bo odločalo na skupščini Sklada.

Ni še jasno, kakšen je dokončni položaj Sklada. Ker je član Sklada Silvo Sok pred tedni, še preden je država nakazala sredstva Skladu, vložil tožbo proti njemu, s katero je izpodbijal sklep zadnje Skladove skupščine, da se Sklad razpusti kot samostojna organizacija. Po Sokovem mnenju bo Skladova zmaga na sodišču odločno vplivala, da se bodo člani odločili za ohranitev Skladove samostojnosti (Cirman, 2004s).

Po mnenju nekaterih je nova tožba postavila v negotovost tudi odločitev članov skupščine, da sprejmejo vladni predlog kot izhodišče za nadaljevanje priprav za pripojitev h KAD-u. Dokler Skladova skupščina ne bo sprejela sklepov, ki bodo omogočili KAD-u izvajanje postopka za sanacijo Sklada, Sklad ni vključen v ta proces. Gospod Borut Jamnik, prvi mož KAD-a je za Delo pojasnil, da je zato poleg sklepov skupščine nujno tudi sprejetje zakona, ki bo uredil preoblikovanje KAD-a in prek njega tudi sanacijo Sklada (Cirman, 2004s).

Če povzamem, je v času vlade, ki ji je predsedoval Tone Rop, bila izvedena vrsta aktivnosti za realizacijo spornega 232. člena Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999, ki bi Skladu zagotovila finančno sanacijo za preteklih 45 let poslovanja in pogoje za delovanje v tržnih razmerah. Vendar do realizacije še zmeraj ni prišlo. Sklad je proti državi vložil tožbeni zahtevek in 8. julija 2004 je Višje sodišče v Ljubljani potrdilo delno sodbo okrožnega sodišča o upravičenosti Sklada obrtnikov in

podjetnikov do nadomestila sredstev po 232. členu Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju v višini 464 milijonov tolarjev, skupaj z zamudnimi obrestmi za leto 2000. 8. oktobra 2004 je država v skladu s sodbo Sklada obrtnikov in podjetnikov nakazala sredstva v višini 724 milijonov tolarjev. O preostanku zahtevka sodišče še ni odločilo. Skupni znesek računov, ki jih je Sklad predložil državi za leto 2004 znašajo 6,2 milijarde tolarjev. Sklad želi nastalo situacijo rešiti izven sodišča in v razgovorih z državo doseči najboljšo rešitev tako za skladove zavarovance kakor tudi za Sklad.

Ker so poslanci sedanje vladne koalicije v prejšnjem sklicu državnega zbora podpirali skladova prizadevanja za uresničitev 232. člena in postavljali prejšnji vladi vrsto vprašanj na to temo, zavarovanci Sklada pričakujejo, da bo prišlo do rešitve finančne situacije Sklada v najkrajšem možnem času.

SKLEP

Reforma, ki je nastala po uveljavitvi Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, je v Slovenijo prinesla tristebni način zavarovanja. V prvem stebru je zajeto obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, drugi steber sloni na obveznem dodatnem pokojninskem zavarovanju in prostovoljnem dodatnem pokojninskem zavarovanju. Tretji steber pa tvorijo individualna pokojninska zavarovanja zavarovalnic po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999.

Prvi steber ostaja še vedno obvezen, vendar počasi več ne zadošča za uživanje pokojnine, s katero bi bili aktivni zaposleni zadovoljni v prihodnosti. Prvi steber zgublja na pomenu, saj sredstva, ki jih plačujejo zaposleni, ne zadoščajo več za pokrivanje tekočih pokojnin. Zato se je z novim zakonom uveljavil naložbeni sistem zavarovanja in s tem tudi drugi in tretji steber pokojninskega in invalidskega zavarovanja. S plačevanjem prispevkov na osebne pokojninske račune si zaposleni sami krojijo usodo za prihodnost. Višina prispevkov je odvisna od njihovih plač in davčnih olajšav, ki so povezane z njimi.

Država nima denarja, da bi poskrbela za našo prihodnost, zato je naša naloga, da si zagotovimo vzdržno prihodnost. Ne preostane nam nič drugega, kot da začnemo varčevati sami. Pri tem pa nam lahko pomaga tudi podjetje, v katerem delamo, saj lahko varčujemo kolektivno ali individualno. Tudi delodajalcu se tak način plačevanja prispevkov splača, saj v tem primeru doseže znatno zmanjšanje davčne osnove. Podobne olajšave smo deležni tudi sami, če se vključimo v katero izmed oblik dodatnega prostovoljnega pokojninskega zavarovanja.

Dodatno pokojninsko zavarovanje je po mojem mnenju nujno za boljše življenje v prihodnosti, saj z majhnimi vložki danes, lahko za starost privarčujemo lepo vsoto. Pokojninsko varčevanje je pomembno, če želimo ohraniti tak življenjski standard, kot ga

živimo sedaj, saj le obvezno pokojninsko zavarovanje za upokojitev ne bo dovolj. Zato nam ne preostane nič drugega, kot da začnemo že mladi varčevati za starost.

Kar pa zadeva obrtnike in Sklad obrtnikov in podjetnikov, pa je položaj že drugačen. Sklad je do leta 1992 posloval po načelih dokladnega kritja, po tem pa je že pričel z naložbenim sistemom pokojninskega zavarovanja. Sklad je že tedaj mislil na prihodnost svojih članov, saj so se vodilni v Skladu zavedali, da jim bo z dokladnim načinom zavarovanja kmalu zmanjkalo sredstev za pokrivanje pokojnin, ker država v preteklosti za obrtnike ni opravljala socialno pokojninske funkcije.

Z novim Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999, je Državni zbor sprejel v 232. členu odločbo, po kateri za člane, ki so vstopili v Sklad pred 1. januarjem 1983, država pokrije del pokojnine s sredstvi iz proračuna. Z realizacijo te odločbe bi Sklad izpolnil pogoje za delovanje tudi po novem zakonu, saj ima za mlajše generacije dovolj lastnih sredstev. Zapletlo pa se je, ko bi država morala poravnati z zakonom določena sredstva. V času vlade, ko ji je predsedoval Tone Rop, do realizacije ni prišlo. Zato je Sklad proti državi vložil tožbo in jo delno tudi dobil. Država je plačala 727 milijonov tolarjev za leto 2000. O preostanku zahtevka pa sodišče še ni odločilo.

Ropova vlada je predlagala tudi nov predlog, da naj se Sklad priključi KAD-u, saj bo le s tem Sklad imel zagotovljene možnosti za plačila pokojnin za upokojence. Sklad je po dolgih pogajanjih na ta predlog pristal, vendar je prišlo do spremembe, ko je država morala plačati Skladu zgoraj omenjena sredstva.

Zgodbe s pozitivnim koncem za obrtnike še ni konec. Zdaj, ko se je vlada zamenjala, pa tako obrtniki kot tudi Sklad pričakujejo pozitiven odgovor in čimprejšnjo rešitev finančne sanacije Sklada.

Po mojem mnenju se razmere med državo in Skladom še ne bodo kmalu rešile, saj je potrebno omeniti tudi negotovost in razcepljenost članov znotraj Sklada, saj še ti namreč ne vedo, kaj je za njih najbolje. Upam, da se bo zadeva uredila, tako da obrtniki ne bodo čakali še nadaljnja tri oziroma štiri leta na uspešno rešitev in da bo država zbrala sredstva iz proračuna ter jih nakazala Skladu, saj mu to dolguje.

Za konec bi rada omenila, da se nekoč preudarno razmišljajočim, danes pa zmedenim in ogorčenim obrtnikom, ki so vstopili v Sklad, še sanjalo ni, da v naši državi ni modro razmišljati za nekaj let vnaprej in se tudi dodatno pokojninsko zavarovati. To sem hotela dokazati s svojo diplomsko nalogo. Njih usoda še vedno tepe, na nas pa je, kako se bomo odločili in si postlali za stara leta ter poleg upali, da se nam ne bo potrebno soočiti z enakimi problemi.

LITERATURA

1. A. B.: Ministrstvo za finance rezerviralo sredstva za SOP, a čaka nalog. Finance, Ljubljana, 2005. str. 6.
2. A. B.: Na SOP veseli, ker jih vlada ne potiska v KAD. Finance, Ljubljana, 2005a. str. 6.
3. A. B.: Država obrtnikom 3,5 milijarde tolarjev. Finance, Ljubljana, 2005b. str. 6.
4. Arh Franc, Pfajfar Lovrenc: Rešene naloge iz statistike 1. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 178 str.
5. Belopavlovič Nataša et al.: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju s komentarjem. Ljubljana : Gospodarski vestnik, Inštitut za delovna razmerja, 2000. 1306 str.
6. Cirman Primož: Avtogol. Delo, Ljubljana, 2004.
7. Cirman Primož: Bo Rop radodarnejši od Mramorja?. Delo, Ljubljana, 2004a.
8. Cirman Primož: Dodatno zavarovanje brez dodatne premije?. Delo, Ljubljana, 2004b.
9. Cirman Primož: Država mora odpreti denarnico. Delo, Ljubljana, 2004c.
10. Cirman Primož: Država poravnala obveznosti do Sopa. Delo, Ljubljana, 2004d.
11. Cirman Primož: Državi očitajo, da govori na pamet. Delo, Ljubljana, 2004e.
12. Cirman Primož: Junaki "Sop-opere". Delo, Ljubljana, 2004f.
13. Cirman Primož: Kaj bo izračunala agencija?. Delo, Ljubljana, 2004g.
14. Cirman Primož: Milijarde prepričale obrtnike. Delo, Ljubljana, 2004h.
15. Cirman Primož: Minister ima novo pravno mnenje. Delo, Ljubljana, 2004i.
16. Cirman Primož: Mramor obrtnike iz Sopa na Kad. Delo, Ljubljana, 2004j.
17. Cirman Primož: Obrtniki čakajo na Ropovo ponudbo. Delo, Ljubljana, 2004k.
18. Cirman Primož: Obrtniki in država na dveh bregovih. Delo, Ljubljana, 2004l.
19. Cirman Primož: Obrtniška klofuta državi. Delo, Ljubljana, 2004m.
20. Cirman Primož: Pogajanj pred skupščino ne bo. Delo, Ljubljana, 2004n.
21. Cirman Primož: Premier bo premislil o milijardah. Delo, Ljubljana, 2004o.
22. Cirman Primož: Sop: umik uprave iz pogajanj. Delo, Ljubljana, 2004p.
23. Cirman Primož: Tudi ti, moj premier?. Delo, Ljubljana, 2004r.
24. Cirman Primož, Grgič Maja: Draga pritožba države. Delo, Ljubljana, 2004s.
25. Cvetko Aleksej: Pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja po novem zakonu in zakon o pokojninskem zavarovanju. Ljubljana : Bonex založba, 2000. 435 str.
26. Čok Mitja et al.: Javne finance v Sloveniji. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2005. 89 str.
27. Ivanič Ivo: Kdo bo zagotovil pokojnine obrtnikom?. Večer, Maribor, 2004.
28. Ivanič Ivo: Mar država noče izpolniti svojih obveznosti?. Večer, Maribor, 2004a.
29. Ivanič Ivo: Sklad toži državo, podjetnik pa sklad. Večer, Maribor, 2004b.
30. Janež Petra: Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje v Republiki Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 51 str.

31. Kuhelj J: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju / z uvodnimi pojasnili in stvarnim kazalom Jožeta Kuhlja. Ljubljana : Uradni list Republike Slovenije, 2000. 496 str.
32. McGill Dan M.: Fundamentals of Private Pensions. Philadelphia : University of Pennsylvania, 1996. 409 str.
33. M.K.: Dokončna rešitev je v dialogu z vlado. Obrtnik, Ljubljana, 2005, 7/8, str. 12.
34. Novak Aleš: Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Organizacija, Kranj, 35(2002), 5, str. 303-311.
35. Stanovnik Tine: Javne finance. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 203 str.
36. Štrovs Marko: Pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 2000. 139 str.
37. Štrovs Marko: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ter podzakonski predpisi s komentarjem. Lesce : Oziris, 2000a. 682 str.
38. Žnidaršič Kranjc Alenka: Kako prevzeti odgovornost za lastno starost. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 2000. 139 str.

VIRI

1. I. steber.
[URL: http://www.pokojnina.com/Vsebina/slovenski_pokojninski_sistem/I_steber.htm], 18.10.2005.
2. II. steber.
[URL: http://www.pokojnina.com/Vsebina/slovenski_pokojninski_sistem/II_steber.htm], 18.10.2005.
3. III. steber.
[URL: http://www.pokojnina.com/Vsebina/slovenski_pokojninski_sistem/III_steber.htm], 18.10.2005.
4. Bela knjiga. Ljubljana : Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve RS, 1997. 313 str.
5. Bogataj D.: Pokojninski načrt. Seminar GV. Dodatno pokojninsko zavarovanje (drugi steber). Odgovornost in priložnost. Ljubljana, 2000.
6. Reforma pokojninskega in invalidskega zavarovanja.
[URL: <http://www.sigov.si/zmar/arhiv/izbor/2strinst/penz0997.html>], 18.10.2005.
7. Sklad obrtnikov in podjetnikov.
[URL: <http://www.sop.si>], 3.11.2005.
8. Letno poročilo 2001. Ljubljana : Sklad obrtnikov in podjetnikov, 2002. 26 str.
9. Letno poročilo 2002. Ljubljana : Sklad obrtnikov in podjetnikov, 2003. 50 str.
10. Letno poročilo 2003. Ljubljana : Sklad obrtnikov in podjetnikov, 2004. 51 str.
11. Letno poročilo 2004. Ljubljana : Sklad obrtnikov in podjetnikov, 2005. 58 str.

12. Sklad za vzajemno pomoč samostojnih obrtnikov in podjetnikov. Ljubljana : Interno gradivo. 1998. 19 str.
13. Revizijsko poročilo 2002. Ljubljana : Sklad obrtnikov in podjetnikov, 2003. 7 str.
14. Zakon o dohodnini /ZDoh-1/ (Uradni list RS, št. 54/2004) s spremembami in dopolnitvami.
15. Zakon o dohodnini (uradno prečiščeno besedilo) /ZDoh-1-UPB2/ (Uradni list RS, št. 70/2005).
16. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju /ZPIZ-1/ (Uradni list RS, št. 106/1999) s spremembami in dopolnitvami.
17. Zakon o zavarovalništvu /ZZavar/ (Uradni list RS, št. 13/2000) s spremembami in dopolnitvami.
18. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
[URL: <http://www.zpiz.si>], 28.10.2005.